

T.C.

BARTIN ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ORMAN MÜHENDİSLİĞİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**BARTIN İLİNDE ODUN DIŞI ORMAN ÜRÜNLERİNİN SOSYOEKONOMİK
ANALİZİ**

HAZIRLAYAN

TUĞBA ÇAKMAKLI

DANIŞMAN

PROF. DR. İSMET DAŞDEMİR

BARTIN-2019

T.C.

**BARTIN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORMAN MÜHENDİSLİĞİ ANABİLİM DALI**

**BARTIN İLİNDE ODUN DIŞI ORMAN ÜRÜNLERİNİN SOSYOEKONOMİK
ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Tuğba ÇAKMAKLI

JÜRİ ÜYELERİ

Danışman	: Prof. Dr. İsmet DAŞDEMİR	- Bartın Üniversitesi
Üye	: Prof. Dr. Sezgin ÖZDEN	- Çankırı Karatekin Üniversitesi
Üye	: Doç. Dr. Ersin GÜNGÖR	- Bartın Üniversitesi

BARTIN-2019

KABUL VE ONAY

Tuğba ÇAKMAKLI tarafından hazırlanan “BARTIN İLİNDE ODUN DIŞI ORMAN ÜRÜNLERİNİN SOSYOEKONOMİK ANALİZİ” başlıklı bu çalışma, 11.06.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. İsmet DAŞDEMİR (Danışman)

Üye : Prof. Dr. Sezgin ÖZDEN

Üye : Doç. Dr. Ersin GÜNGÖR

Bu tezin kabulü Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun/...../2019 tarih ve 20...../.....-..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. H. Selma ÇELİKİYAY
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

BEYANNAME

Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre Prof. Dr. İsmet DAŞDEMİR'in danışmanlığında hazırlamış olduğum “BARTIN İLİNDE ODUN DIŞI ORMAN ÜRÜNLERİNİN SOSYOEKONOMİK ANALİZİ” başlıklı yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

11.06.2019
Tuğba ÇAKMAKLI

ÖNSÖZ

Ülkemizde ormanlar, çevresel fonksiyonları ve odun hammaddesi yanında, sağladıkları odun dışı orman ürünleri ve hizmetleriyle, çoğu alanda gereksinimleri gidererek, orman köylülerinin ve kent toplumun gelişmesinde büyük paya sahiptir. Son yıllarda odun dışı orman ürünlerine talep artmaktadır. Bartın ilindeki odun dışı orman ürünleri ve gelir getirici türlerinin belirlenmesi ve incelenmesi amacıyla yapılan bu yüksek lisans tezinin uygulayıcılar için yol gösterici olduğu düşünülmektedir.

Üniversite hayatım boyunca lisans ve yüksek lisans dönemlerinde her türlü konuda beni yalnız bırakmayarak danışmanlığımı üstlenen, araştırma konusunun seçiminden sonuçlandırılmasına kadar katkı ve emeklerini hiçbir zaman esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. İsmet DAŞDEMİR'e saygıyla ve içtenlikle teşekkürlerimi sunarım.

Bu Yüksek Lisans Tez çalışması Bartın Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu tarafından desteklenmiştir (Proje Kod No: 2017-FEN-CY-016). Bunun için Bartın Üniversitesi yetkililerine şükranlarımı sunarım.

Ayrıca, desteklerinin bir an olsun esirgemeyen eşim Uğur ÇAKMAKLI, annem Perihan SÖĞÜT ve babam Alaettin SÖĞÜT'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Tuğba ÇAKMAKLI

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

BARTIN İLİNDE ODUN DIŞI ORMAN ÜRÜNLERİNİN SOSYOEKONOMİK ANALİZİ

Tuğba ÇAKMAKLI

Bartın Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü

Orman Mühendisliği Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. İsmet DAŞDEMİR

Bartın-2019, sayfa: 66

Bu tez çalışmasında; Bartın ilinde yetişen ve ekonomik bir getirisi olan odun dışı orman ürünleri (ODOÜ) saptanmış, ODOÜ'lerin üretim ve pazarlanma konuları araştırılmış ve kırsal kalkınma açısından önemleri ortaya konulmuştur. Araştırma verileri, Bartın ve Ulus orman işletme müdürlüklerinin kayıtlarından, mahalli ürün pazarlarında, aktarlarda ve ilgili orman işletme müdürlüklerinde yapılan yarı-yapılandırılmış görüşmelerden elde edilmiştir. Veriler; sınıflandırma, sıralama, yüzde yöntemi, tablolar ve şekiller yardımıyla değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda Bartın ilindeki en önemli odun dışı orman ürünleri; *kestane, ıhlamur, ceviz, kuşburnu, defne, kızılıçık, mürdüm eriği, kekik, böğürtlen, kocayemiş, yaban mersini, istiridye mantarı, kanlıca mantarı ve acı mantar* şeklinde belirlenmiştir. ODOÜ'lerin üretim ve pazarlama konuları açıklanmıştır. ODOÜ'lerin ekonomik katkısı kapsamında; Bartın ve Ulus orman işletmeleri 2016-2017 döneminde kanuni yollardan toplanan yıllık ortalama 6.083.119 kg ODOÜ'den toplam 486.185,79 TL gelir sağlamıştır. Ayrıca kanuni yollardan toplanan ODOÜ'lerden dolayı orman köylüleri yıllık 4.861.857,90 TL, aracı ve ihracatçılar 10.858.149,31 TL gelir elde etmiş ve dolayısıyla Bartın ili ekonomisine yıllık 16.206.193 TL ekonomik değer katılmıştır. Diğer yandan ODOÜ'lerin üretimi ve pazarlanması süreçlerinde katma değerler yaratıldığı, diğer sektörlerle hammadde girdisi verildiği, orman idaresi-köylü ilişkilerini düzeltmeye

katkı yapıldığı, kırsal alandan yapılan göçün önlediği, işsizliği önlemeye ve bu nedenle sürdürülebilir kırsal kalkınmaya olumlu katkılar yapıldığı belirlenmiştir. Araştırma sonucunda; ODOÜ'lerin toplanması, işlenmesi ve pazarlaması aşamalarının iyileştirilmesi ve sürdürülebilir kırsal kalkınmaya olan katkılarının artırılması amacıyla çeşitli öneriler ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bartın; kırsal kalkınma; odun dışı orman ürünü; ODOÜ'lerin üretilmesi ve pazarlanması.

Bilim Kodu: 502.05.01

ABSTRACT

M. Sc. Thesis

SOCIOECONOMIC ANALYSIS OF NON-WOOD FOREST PRODUCTS IN THE BARTIN PROVINCE

Tuğba ÇAKMAKLI

Bartın University

Graduate School of Natural and Applied Sciences

Department of Forest Engineering

Thesis Advisor: Prof. İsmet DAŞDEMİR

Bartın-2019, pp: 66

In this thesis study, it is aimed to determine the most important non-wood forest products (NWFP) in the Bartın province, to examine their production and marketing processes and thus to determine their contribution to sustainable rural development. In the study, the data obtained from the records of the Bartın and Ulus Forest Enterprises Directorate and the information obtained from the semi-structured interviews carried out in 2017 in the local product markets, herbs' sellers and forest management directorates were used as material. For data evaluation; ranking, percentage, classification, analysis and synthesis methods were used and some data were visualized and interpreted with the help of tables and figures. As a result of the study, the most important NWFPs, their production regions and their potentials, production and marketing processes were determined. According to this, it was determined that the most important NWFPs in the Bartın province were *chestnut, linden, walnut, rosehip, laurel, cranberry, damson, thyme, blackberry, arbutus, blueberry, oyster mushroom, bloody mushroom and bitter mushroom*. The forest enterprises in the Bartın province received a total of 486,185.79 TL (as of 2017) tariff income from the annual average of 6,083,119 kg NWFP legally collected by the forest villagers in the period of 2016-2017. Moreover, it was determined that the added value was created because of the collection, processing and sale of the NWFPs, input to many sectors, positive and above-average effects on forest-village relations, migration prevention, employment and rural

development. According to the research findings, some suggestions have been developed to improve the production and marketing processes of NWFPs and to increase their impact on sustainable rural development.

Keywords: Bartın; Non-wood forest products; rural development; NWFP production and marketing.

Science Code: 502.05.01

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
KABUL VE ONAY	ii
BEYANNAME.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
TABLolar DİZİNİ.....	xii
BÖLÜM 1 GİRİŞ	1
BÖLÜM 2 LİTERATÜR ÖZETİ.....	4
BÖLÜM 3 MATERYAL VE METOT	9
3.1 Çalışma Alanı	9
3.2 Verileri Değerlendirme Yöntemi	10
BÖLÜM 4 BULGULAR VE TARTIŞMA	12
4.1 Bartın İlinde Yetişen En Önemli Odun Dışı Orman Ürünleri	12
4.2 Odun Dışı Orman Ürünlerinin Tanıtımı, Üretimi ve Pazarlanması	13
4.2.1 Kestane (<i>Castanea sativa</i> Mill.)	14
4.2.2 İhlamur (<i>Tilia</i> spp.).....	17
4.2.3 Ceviz (<i>Juglans regia</i> L.).....	19
4.2.4 Kuşburnu (<i>Rosa canina</i>).....	22
4.2.5 Defne (<i>Laurus nobilis</i> L.)	25
4.2.6 Kızılcık (<i>Cornus mas</i> L.)	30
4.2.7 Mürdüm Eriği (<i>Prunus domestica</i> L.)	33
4.2.8 Kekik (<i>Thymus serpyllum</i> L.)	34
4.2.9 Böğürtlen (<i>Rubus fruticosus</i>).....	35
4.2.10 Kocayemiş (<i>Arbutus unedo</i> L.).....	37
4.2.11 Yaban Mersini (<i>Vaccinium myrtillus</i> L.).....	39

4.2.12 Mantarlar	40
4.3 Odun Dışı Orman Ürünlerinin Üretim ve Pazarlama Sorunları ve Çözümleri	44
4.4 Odun Dışı Orman Ürünlerinin Kırsal Kalkınma Üzerindeki Etkileri	46
4.4.1 Ekonomik Etkisi	46
4.4.2 Sosyoekonomik Etkileri	48
 BÖLÜM 5 SONUÇ VE ÖNERİLER	 49
 KAYNAKLAR.....	 51
EKLER	57
ÖZGEÇMİŞ.....	66

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil	Sayfa
No	No
3.1: Araştırma alanı	9
3.2: Likert Ölçeği ile gösterimi	10
4.1: Kestane (<i>Castanea sativa</i> Mill.).....	14
4.2: Kestane meyvesi.....	16
4.3: İhlamur (<i>Tilia spp.</i>)	17
4.4: İhlamurun toplanması (a) ve kurutulması (b).....	19
4.5: Ceviz (<i>Juglans regia</i> L.).....	20
4.6: Yaş (a) ve kurutulmuş (b) ceviz meyvesi.....	22
4.7: Kuşburnu (<i>Rosa canina</i>) bitkisi (a) ve meyvesi (b, c).	24
4.8: Defne (<i>Laurus nobilis</i> L.).....	26
4.9: Defnelerin fabrikaya getirilmesi.....	28
4.10: Fabrikaya gelen defnelerin işlenmesi	29
4.11: Defnelerin ayıklanması	30
4.12: Defnelerin kutulara koyularak muhafaza edilmesi	30
4.13: Kızılcık (<i>Cornus mas</i> L.) bitkisi (a) ve meyvesi (b)	32
4.14: Mürdüm eriği (<i>Prunus domestica</i> L.) bitkisi (a) ve meyvesi (b)	34
4.15: Kekik (<i>Thymus serpyllum</i> L.).....	35
4.16: Böğürtlen (<i>Rubus fruticosus</i>).....	36
4.17: Kocayemiş (<i>Arbutus unedo</i> L.) bitkisi (a) ve meyvesi (b).	38
4.18: Yaban mersini (<i>Vaccinium myrtillus</i> L.).	39
4.19: İstiridye mantarı (<i>Pleurotus ostreatus</i>)	41
4.20: Kanlıca mantarı (<i>Lactarius salmonicolor</i>)	43
4.21: Acı mantar (<i>Lactarius piperatus</i>).....	44

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo	Sayfa
No	No
4.1: İlçeler ve ilgi grupları itibariyle odun dışı orman ürünleri.....	13
4.2: Bartın’da ODOÜ’lerle ilgili sorunlar ve çözümler	45
4.3: Yıllara ve işletme müdürlüklerine göre ODOÜ’ler.....	47
4.4: ODOÜ’lerin sosyoekonomik etkileri (%)	48

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Ülkemizin, Avrupa ile Asya'nın birleşme noktasında bir Akdeniz ülkesi olması dolayısıyla, biyolojik, doğal ve kültürel çeşitliliği fazla olan bir coğrafyaya sahiptir. Ekolojik, biyolojik çeşitlilik, flora ve fauna yönünden zengindir. Pek çoğu orman ekosistemlerinde bulunan 10.000'den çok bitki türü ve takriben 3.000 endemik bitki türü vardır (Kızmaz, 2000). Orman ekosistemleri odun üretimi yanında, odun dışı orman ürünü de üretmektedir. Orman ekosistemlerinde bulunan, çeşitli amaçlarla insanların faydalandıkları odunun dışındaki bitkisel ve hayvansal kökenli her türlü ürün *odun dışı orman ürünü* (ODOÜ) şeklinde isimlendirilmektedir. Günümüzde ODOÜ'lere olan talep, biyolojik, ekolojik, ekonomik, sağlık, sosyal ve kültürel önemleri sebebiyle, hızla artmaktadır.

ODOÜ'ler değişik zamanlarda, çeşitli şekillerde tanımlanmıştır (FAO, 1995a; FAO, 1995b; Leakey et al., 1996; Açıkgöz Altunel, 2011). Çoğunlukla ODOÜ'ler; ormanlarda yetişen ve insanların gereksinimlerini karşılamak veya ekonomik bir gelir elde etmek amacıyla faydalandıkları her türlü bitkisel ve hayvansal kökenli ürünler olarak tanımlanır (Sakarya ve Canlı, 2011).

Bu konuda; 2016 yılında Orman Genel Müdürlüğü (OGM) ODOÜ'leri şöyle tanımlamıştır; “ormanlardan ve ağaçlardan sağlanan odun dışındaki biyolojik ve mineral kökenli mahsuller ile odun üretimi esnasında veya başka nedenlerle meydana gelen her türlü bitki artığı, kabuk, yonga, çalı, kök, kütük, kozalak gibi mahsuller, mantarlar, organik kökenli orman humusu ve örtüsüdür” (OGM, 2016a).

ODOÜ'ler geniş bir çeşitlilik göstermektedir. Bunların başlıcaları; meyveler (kestane, defne, çamfıstığı, palamut, sumak, menengiç vb.), yapraklar (okaliptüs, defne, kardelen, laden, meşe vb.), balzamik yağlar (sıgla yağı, reçine, kitre vb.), çiçekler, ince dal ve sürgünler, bazı bitkilerin yumru, soğan ve rizomları (sümbül, kardelen, urlar, mazılar vb.), mantarlar, otlar, orman toprağı ve örtüsüdür (İlter ve Ok, 2012).

Bir taraftan hızla artan nüfus ve azalan tarım alanları, öte yandan gıda güvenliğinin olması, şifalı oluşu, kimyasallarla etkileşiminin az olması ve her nevi sentetik kimyasal ilaç, kozmetik ve boyar maddelerin insan sağlığı üzerinde olumsuz etkilere sahip olması nedeniyle ODOÜ'ler öne çıkmış ve önemleri artmıştır. ODOÜ'ler; beslenme, ilaç yapımı, kozmetik sanayi, sağlık, tıbbi ve aromatik, dekoratif ve süsleme vb. amaçlarla değişik alanlarda kullanılmaktadır. Böylece pek çok sanayinin ve üretimin temel girdisini oluşturmaktadır. Keza ODOÜ'ler, kırsal alandaki insanlar için mühim bir gelir kaynağıdır. Orman içinde ve kenarında yaşayan insanlar beslenmek ve kazanç elde etmek için ODOÜ'lerden büyük ölçüde yararlanmaktadır.

Bu kapsamda ODOÜ'ler kırsal kesindeki yoksulluğu azaltmak, göçü ve işsizliği önlemek ve böylece kırsal kalkınmayı ve sürdürülebilir ormancılığı sağlamak amacıyla kullanılan mühim bir araçtır. Keza ODOÜ'ler ülkelerin ihracat gelirleri içinde önemli bir paya sahiptir. Bu bakımdan Türkiye, dünyadaki 196 ülke arasından en fazla ODOÜ ihracatı yapan 21. ülke konumundadır (Sakarya ve Canlı, 2011; Balcı, 2017). Bütün bunlar ODOÜ'lerin önemini ve talebini artırmıştır.

Türkiye'de ormanlar çevresel fonksiyonları ve odun hammaddesi yanında, sağladıkları odun dışı orman ürünleriyle, pekçok alanda gereksinimleri karşılayarak, başta orman köylüsünün ve dolayısıyla toplumun kalkındırılmasında hayati bir yere sahiptir. Türkiye 22.342.935 ha orman alanına sahiptir ve Türkiye yüzölçümünün %28,6'sı ormandır (OGM, 2015). Türkiye potansiyel olarak ODOÜ'ler bakımından zengindir. Fakat Türkiye'de ODOÜ'lerin envanteri, üretimi ve pazarlanması aşamalarında sorunlar bulunmaktadır ve ODOÜ'ler kırsal kalkınmayı hızlandırmada etkili bir araç olarak kullanılmamaktadır. Her şeyden önce ODOÜ'lerden sağlanan gelirden orman köylüsü düşük pay almakta ve ODOÜ gelirlerinin önemli bir kısmını aracılardan eline geçmektedir. ODOÜ'ler envanteri tam olarak bilinmemekte, yurt içinde işlenmeden, ekonomiye katma değer yaratılmadan ve istihdam sağlanmadan ihraç edilmekte, üretim ve satış miktarlarının sağlıklı kaydı bulunmamakta, üretim ve pazarlanma süreçlerinde örgütlü ve sistemli davranılamamaktadır.

Türkiye ortalamasının üstünde bir orman varlığına sahip olan Bartın'da başta defne, ıhlamur, kestane vb. olmak üzere önemli ODOÜ'ler yetişmektedir. En yüksek köy nüfusuna sahip olan illerden biri olan ve kişi başına düşen geliri Türkiye ortalamasının altında olan Bartın ilinde ODOÜ potansiyeli oldukça yüksektir. Bu bakımdan ODOÜ toplayıcılığı ve satışı,

köylülerin başlıca geçim kaynakları arasında yer almaktadır. Bartın yöresinde daha önce ODOÜ'lerin tespitine, üretim ve pazarlama süreçlerinin incelenmesine yönelik sosyoekonomik kapsamlı bilimsel çalışma bulunmamakla birlikte, araştırma konusuyla ilgili bilimsel çalışmalar literatüre dayalı olarak aşağıdaki gibi incelenerek, ODOÜ'lerin önemi durumu ve gerekçesi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Buna göre Batı Karadeniz Bölgesinde defne sahalarında verimliliği arttırıcı çalışmaların yapılması, ormana müdahalelerde defne üretiminin teşvik edilmesi, üreticilere kooperatifleşme yönünde destek olunması ve kooperatiflere özendirici teşvikler verilmesi ve pazarlama sorunlarını aşacak yardımların yapılması gerekmektedir. Keza Karayılmazlar ve Yazıcı (2002), Batı Karadeniz Bölgesini temsilen Bartın yöresindeki örnek deneme alanlarında defne bitkisinin yaprak ve meyvelerine ilişkin verileri analiz etmiştir. Deneme alanlarında yaş yaprak ve meyve miktarları tespit edilerek, bir hektar sahada 2.200 kg meyve verimi olduğu ve Bartın ilinde yıllık yaklaşık 960 ton defne meyve üretiminin sağlanabileceği belirlenmiştir.

Dolayısıyla Bartın ili ormanlarında yetişen odun dışı orman ürünlerini saptamak, ODOÜ'lerin üretimi ve pazarlanması konularını araştırmak ve kırsal kalkınma açısından önemlerini ortaya koymak amacıyla ele alınan bu çalışma orijinal ve önemli çalışmadır, ulaşılan sonuçlar uygulamaya ve bilime katkı yapacaktır.

BÖLÜM 2

LİTERATÜR ÖZETİ

Bartın yöresinde daha önce ODOÜ'lerin tespitine, üretim ve pazarlama süreçlerinin incelenmesine yönelik sosyoekonomik kapsamlı bilimsel çalışma bulunmamakla birlikte, araştırma konusuyla ilgili bilimsel çalışmalar literatüre dayalı olarak aşağıdaki gibi incelenerek, çalışmanın önemi, bugünkü durumu ve gerekçesi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Gelişmekte olan ülkelerde kırsal kesimin en önemli gelir kaynağı orman ekosistemlerinden elde ettikleri ODOÜ'lerdir. Bu konuda Hindistan'da yapılan bir çalışmada (Chopra, 1997); ormanlarla kaplı Raipur'da ODOÜ'lerin pek çok ailenin gelir kaynağı olduğu, yerel halkın toplam gelirin %40'ını ODOÜ'leri toplama işinden elde ettiği, ODOÜ üretiminin hiç tomruk üretimi yapılmasa da kârlı olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak bu kesimin topladığı ODOÜ'ler genellikle herhangi bir katma değer eklenmeden elden çıkarılmaktadır. ODOÜ'lerden elde edilen toplam gelir köylü, aracı ve ihracatçı arasında adil olarak paylaşılmamaktadır. Gelirin adil paylaşımı yanında, üretimin sürdürülebilirliğinin sağlanması ve ürünün kalitesinin de güvenceye alınması gerekmektedir (Walter et al., 2003). Çevreye duyarlı ve sorumlu tüketici gruplarının ekolojik ve sosyal olarak doğru üretilmiş ürünleri tercih edebilmeleri için ODOÜ'lerin sertifikasyonu önem arz etmektedir (Hammett and Chamberlain, 1999),

ODOÜ'lerin toplanması-üretimi kadar pazara ulaşması da önemlidir. Zira ODOÜ'lerin pazar payı gittikçe artmaktadır. Amerik'da ODOÜ'lerin pazar payının yıllık artış oranı %20 civarındadır (Chamberlain et al., 1998). Dünya pazarlarında kültüre alınarak üretilen ve yabani olan tıbbi bitkilerin değerinin yaklaşık 14 milyar \$ olduğu tahmin edilmektedir. Avrupa bunun yarısını, Asya ise toplam dünya ticaretinin %36'sını gerçekleştirmektedir. Kuzey Amerika'nın tıbbi bitki ticaret hacmi ise yaklaşık 4 milyar \$'dır (CBD, 2001).

Ülkemiz ormancılığında çok yönlü yararlanma ve sürdürülebilirlik orman işletmeciliği faaliyetleri kapsamında ODOÜ işletmeciliğinde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerini inceleyen bir çalışmada (Öztürk vd., 2001); ODOÜ'lerin plansız, hatalı ve aşırı toplanması sonucunda tahrip edilmesi, üretiminde kullanılan aletlerin teknolojik açıdan yetersizliği,

üretimi yapılan işçilerin yeterli bilgiye sahip olmaması, yeterli araştırma geliştirme çalışmalarının yapılmadığından bu ürünlerden sağlanabilecek faydaların neler olduğunun bilinmemesinin en önemli sorunlar olduğu, çözüm olarak da ODOÜ'ler ile ilgili sağlıklı envanter oluşturulması, toplama, işleme, iç ve dış pazarlarda değerlendirme konularında araştırma geliştirme çalışmalarının yapılması, ODOÜ'lerin korunması ve faydalanmasında mahalli orman köylülerinin aktif katılımlarının sağlanması ve yüksek ekonomik değerli ürünlerin kültür yoluyla üretilmesinin teşvik edilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu bağlamda ODOÜ'lerin orman köylüsünün sosyoekonomik yapısının iyileştirilmesinde önemli bir fırsat olduğu ifade edilen bir çalışmada (Tümerdirim vd., 2009); ODOÜ'lerden arzu edilen gelirin elde edilmesi için, tedariki, üretimi, işlenmesi ve pazarlanması aşamalarında yaşadığı sorunlar belirlenerek, bu sorunların çözümünde kooperatiflerin sağlayacağı katkılar ve sorunlara ilişkin çözüm önerileri verilmiştir. Sağlıklı envanter doğrultusunda, orman köylüsünün örgütlü katılımı ile ayrıntılı yönetim planlarının hazırlanması ve uygulanması, kooperatiflere teknik ve mali destek verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu konuda Kaplan (2013) tarafından yapılan bir çalışmada ise; ülkemizin ormanlarının çok yönlü fonksiyonel planlanmasında, odun dışı orman ürünlerinin de dikkate alınması, envanterinin yapılması, bunların ekonomiye kazandırılması, ürün toplamanın tekniğine uygun yapılması, orman köylüsünün eğitimi, teşvik edilmesi ve bu amaçla kooperatiflerin devreye sokulmasının orman köylüsünün işlendirilmesine ve kırsal kesimin sosyoekonomik yapısına katkı sağlayacağı ifade edilerek, ihracata konu ODOÜ'lerde ülke içinde daha fazla katma değer yaratacak tedbir ve teşviklerin uygulanması gerektiği üzerinde durulmaktadır.

Orman ekosistemlerinden sağlanan ODOÜ'ler kırsal yoksulluğun azaltılması, lokal ve ulusal ekonomiye katkı sağlamanın yanında gıda güvenliğinin sağlanması ve biyolojik çeşitliliğin korunması bakımında da önem kazanmıştır (Jones et al., 2004). Dünya genelinde yabani meyve türlerinin satıldığı pazarlardaki ürünlerin büyük bir bölümü ormanlardan elde edilmektedir. Bu konuda Endonezya'da yapılan bir çalışmada yöresel pazarlarda satılan 1.260 tıbbi bitki türünün, Güney Afrika'da 500 bitki türünün, Almanya'da ise 1.543 tıbbi bitki türünün yabani olduğunu ve büyük çoğunluğunun ormanlardan toplandığı ifade edilmektedir (CBD, 2001).

Amerika'da yapılan bir araştırmada; ODOÜ'lerin hem ekonomik hem de ekolojik olarak önemli olduğu, gelecekte bu önemin artacağı, bu ürünlerin toplanması ve ticareti yöresel,

bölgesel, ulusal ve uluslar arası ekonomiyi etkilediği, ODOÜ'lerin talep ve arz değerlerinin tam olarak bilinemediği ve bu nedenle maksimum ekonomik getiri ve minimum ekolojik etkilerle yönetilmesi gerektiğini göstermiştir (Davis and Summer, 2002). Hindistan'ın ormanlarla kaplı Raipur kentinde ODOÜ'lerin pek çok ailenin gelir kaynağı olduğu, yerel halkın toplam gelirin %40'ını ODOÜ'leri toplama işinden elde ettiği, ODOÜ üretiminin hiç tomruk üretimi yapılmasa da kârlı olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak bu kesimin topladığı ODOÜ'ler genellikle herhangi bir katma değer eklenmeden elden çıkarılmaktadır. ODOÜ'lerden elde edilen toplam gelir köylü, aracı ve ihracatçı arasında adil olarak paylaşılmamaktadır.

ODOÜ'ler kapsamında önemli bir odun dışı orman ürünü olan kekiğin Isparta yöresinde kültüre alınarak üretilmesi ve başarı düzeyi üzerine yapılan bir çalışmada (Alkan vd., 2006); ilk yıllarda başarı düzeyinin yüksek olduğu saptanmış ve üreticiler kendi ihtiyaçları yanında çevre illere de satışlar gerçekleştirerek önemli kazançlar elde ettiği saptanmıştır. Ancak daha sonraki yıllarda uygun pazar koşullarının oluşturulamaması, yaşanan pazarlama problemleri ve yanlış üretim tekniği nedeniyle kekik yetiştiriciliğinin devamı sağlanamamış ve üretim alanları azalmıştır. Başarı için demonstrasyon çalışmalarına önem verilmesi, üreticilerin üretim teknikleri konusunda eğitimi ve bilgilendirilmesi, yerel kooperatif ya da birliklerin kekik üretimine önem vermesi ve pazarlama sorunlarının aşılması gerektiği ifade edilmektedir. Bir başka çalışmada (Öztürk vd., 1999); Artvin Orman Bölge Müdürlüğü Kestane Meyvesi Üretimi Projesi kapsamında yapılan çalışmalar anlatılmıştır. Buna göre proje kapsamında kestane meyvesi üretimi ile halka alternatif bir geçim kaynağı sunulduğu, orman teşkilatı orman köylüsü ilişkilerinin iyileştirilmesinin, böylece ormanlar üzerinde oluşan baskıların azaltılarak, ormanların halka birlikte korunmasının amaçlandığı, ayrıca kestane ormanlarının kullanım hakkı vatandaşa verilmek suretiyle, vatandaşın mülkiyet konusunda duyduğu sıkıntıların giderilmeye çalışıldığı ifade edilmektedir.

Korkmaz (2013) ise; Bolu, Bursa, Isparta ve İstanbul Orman Bölge Müdürlüklerinde yapılan odun dışı bitkisel orman ürünleri yönetim planları konu, kapsam ve içerik olarak incelenmiş, eleştirel yönleri ve yönetim planları geliştirilmesine yönelik öneriler sunulmuştur. Tokcan vd. (2006) tarafından Bolu ilinde yapılan bir çalışmada; ODOÜ veren taksonların yayılış alanları, yetiştirme yeri özellikleri, değerlendirme imkanları, kullanım alanları ve hangilerinin endemik olduğu belirlenerek, Bolu ilinin ODOÜ bakımından zengin bir potansiyele sahip olduğu ve il florasındaki 209 taksonun ODOÜ olduğu tespit edilmiştir.

Açıkgöz Altunel (2011) tarafından ODOÜ'lerin dünyada ve Türkiye'de sosyoekonomik boyutu incelenmiştir. ODOÜ bakımından farklı ülkelerin hangi ürünlerle öne çıktığı, ODOÜ ürünleri ticareti açısından hangi ürünlerin önem kazandığına bakılmış ve dünyadan ODOÜ ticareti ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Ülkemiz özelinde ise Ege Bölgesinde önemli ihracat değerlerine sahip olan üç ürün, kekik, defne ve çamfıstığı ele alınmış ve bu ürünlerin ticareti ile ilgili gruplarla görüşülmüştür. Gruplar arasındaki ilişkiler, sorunları, çözüm önerileri ve bu konuda politikalar ve yönetim biçimleri belirlenmeye çalışılmıştır. ODOÜ genelinde envanter ve pazar bilgilerinin yetersizliği, teknolojik eksiklikler nedeniyle yeterince katma değer yaratılamaması sektörün hak ettiği değere ulaşamamasında büyük bir engel olarak görülmüştür.

Kastamonu'da ODOÜ'lerin durumu ve yöreye katkısını belirlemek amacıyla Akyıldız ve Ateş (2006) tarafından yapılan bir çalışmada; Kastamonu ormanlarının fonksiyonel değeri ve orman içi ve açıklıklarda yetişen ürünlerin üretimi, ekonomik değeri ve yöreye katkıları incelenmiştir. Ayrıca, ODOÜ'ler ile ilgili üretim, pazarlama, tanıtım gibi konulardaki problemler belirlenmiş ve çözümler önerilmiştir. Buna göre Kastamonu ODOÜ çeşitliliği ve ODOÜ'den faydalanma açısından oldukça zengin olduğu, ancak bunların değerlendirilmesinin belirli bir plan dahilinde yapılmadığı, bu ürünlerin kültüre edilmesi, yetiştirilmesi, toplanması, pazarlanması gibi konularda yeterli bir çalışmanın olmadığı, dolayısıyla bu ürünlerin gelişigüzel tüketildiği veya yeterince değerlendirilemediği ortaya konmuştur. Kastamonu ilindeki ODOÜ pazarının ekonomik büyüklüğünü belirlemek amacı ile yapılan bir başka çalışmada (Şen vd., 2016); yerel üretici, aracı/toptancı, perakendeci ve ithalatçılarla bir anket çalışması yapılmış ve Kastamonu ilinde yıllık ortalama ODOÜ üretiminin 16.229.101 kg, ekonomik büyüklüğünün 20.304.682 TL ve üreticilerin elde ettiği gelirin 13.160.586 TL olduğu tespit edilmiştir. Böylece ODOÜ'lerin Kastamonu ilinde göçü önlemede ve katma değeri yüksek ürünleri yetiştirmeye yönelik yapılacak çalışmalara yol göstereceği ifade edilmektedir.

Ülkemizde Karadeniz ve Ege bölgesinde yetişen kestane ormanlarından gerek odun, gerekse kestane meyvesi olarak yararlanılmaktadır. Bir ODOÜ olan kestane meyvesi üretiminde ülkemiz dünyada ikinci sırada yer almakta olup, Turna vd. (2014) tarafından yapılan bir çalışmada kestanenin ODOÜ olarak halka tanıtılması, bahçe tesisi, bakım ve faydalanmanın işletme amacına uygun olarak yürütülmesi ele alınmış ve ekosistemi tahrip etmeden kestane

ormanlarından gerek odun gerekse odun dışı orman ürünü olarak maksimum verim almak için önerilerde bulunulmuştur. Bu konuda yapılan bir başka çalışmada (Erdoğan vd., 2009); Karadeniz Bölgesindeki defne yaprağının ve kestanenin meyve ve bal üretimi açısından değerlendirilme potansiyelleri irdelenmiş ve uygulamacıya önerilerde bulunulmuştur.

Yukarıdaki literatür taramasından ve değerlendirmesinden anlaşılaçağı gibi, ülkemizde odun dışı orman ürünlerinin önemi, yetiştirilmesi, hasadı ve pazarlanması, envanteri, ticareti, ekonomik katkısı, üreticilerin sosyoekonomik yapısı, sorunlar vb. konularında çeşitli araştırmalar (Öztürk vd., 2001, 2002; Okan ve Şafak, 2004; Akyıldız ve Ateş, 2006; Öztürk vd., 2006; Bayramoğlu, 2007, 2013; Açıkgöz Altunel, 2011; Akyol, 2013; Okan ve Köse, 2013; Türkoğlu vd., 2014; Şen vd., 2016) yapılmasına rağmen, Bartın ilinde yetişen ODOÜ'lerin saptanması ve değerlendirilmesi amacıyla herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Ancak bu tez çalışması kapsamında Daşdemir ve Söğüt (2017) tarafından üretilen ve Türkiye Ormancılar Derneğı IV. Ulusal Ormancılık Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulan “Bartın’da Odun Dışı Orman Ürünleri ve Değerlendirilme Olanakları” bir çalışma bulunmaktadır. Söz konusu bildiri, tez çalışması ile benzer içerik ve kapsamda olup, tezin büyük bir bölümünü oluşturmuştur.

BÖLÜM 3

MATERYAL VE YÖNTEM

3.1 Çalışma Alanı

Bu çalışma ODOÜ'ler yönünden zengin olan Bartın ilinde yürütülmüştür. Karadeniz iklim tipi hakim olduğu Bartın'da değişken ekolojik şartlar ve zengin bir bitki çeşitliliği vardır. Bartın ilinin bir tanesi Merkez ilçe olmak üzere Amasra, Ulus ve Kurucaşile adıyla toplam dört ilçesi, Hasankadı, Abdipaşa, Kozcağız ve Kumluca adlarında dört beldesi ve 265 köyü vardır (Şekil 3.1) (URL-1, 2017). Bu tez çalışması, özellikle ODOÜ'lerin üretimi ve satış faaliyetlerinin yoğun olduğu Bartın Merkez ilçesi ile Ulus ve Amasra ilçelerinde yürütülmüştür.

Şekil 3.1: Araştırma alanı.

Bartın'ın nüfusu 190.708 kişidir ve yıllık nüfus artışı %0,69'dur. Ülkemizde ortalama gelir 11.014 \$/kişi/yıl iken, Bartın ilinde bu rakam 5.944 \$/kişidir. Bartın, kişi başına düşen yıllık gelir sırlamasında 73. sırada bir ildir (TÜİK, 2017). Bartın'daki toplam köy sayısı 265'dir ve köylerde 112.881 insan yaşamaktadır. Bartın'da köy nüfus oranı %59,2'dir. Buna göre

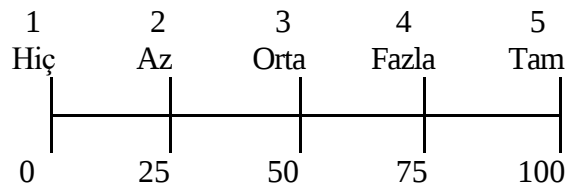
Bartın ülkemizde köy nüfusu en yüksek olan iller içerisinde. Bartın'ın 265 köyünün %98,5'i (261 adet) orman köyüdür (BOİM, 2018). Bu köyler genellikle ormana bağlı yaşamakta, tüketim ve gelir amacıyla ODOÜ'lerden faydalanmaktadır.

Bartın'ın yüz ölçümü 209.914 ha'dır. Bu alanın %55,7'si (116.986 ha'ı) orman alanıdır. Buna göre Bartın ili Türkiye ortalaması olan %28,6'dan daha fazla bir orman varlığına sahiptir. Bartın ilinin orman alanının %90'ı (104.054 ha'ı) normal kapalı ve %10'u (12.932 ha'ı) boşluklu kapalıdır (OGM, 2015). Bartın ili ormanlarının işletimi ve yönetimi Ulus ve Bartın orman işletme müdürlükleri tarafından yapılmaktadır.

3.2 Veri Toplama ve Değerlendirme

Bu tez çalışmasında kullanılan veriler; Ulus ve Bartın orman işletme müdürlüklerinin amenajman planlarından ve diğer kayıtlarından, mahalli ürün pazarlarında, aktarlarda, Bartın ve Ulus orman işletmelerinde tam sayım yöntemiyle yapılan yarı-yapılandırılmış görüşmelerden elde edilmiştir. Veri toplamak için mahalli ürün pazarlarındaki satıcılar/üreticiler, aktarlar ve orman işletme yöneticileri (üç ilgi grubu) için ayrı ayrı görüşme formları (Ek-1, Ek-2, Ek-3) hazırlanmış ve görüşmeler 2017 yılında gerçekleştirilmiştir.

Görüşme formlarında ODOÜ'lerin üretiminin ve satışının yöredeki orman teşkilatı ile köylü arasındaki ilişkilere, kırsal alandan kente olan göçü önlemeye, işsizliği azaltmaya ve böylece kırsal kalkınmaya olan katkılarını ölçmek amacıyla hazırlanan sorularda 5'li Likert ölçeği kullanılmıştır. Bu amaçla önerme biçiminde hazırlanan sorulara bireylerin ne derece katılıp katılmadıkları yönündeki cevapları; *1-hiç katılmam*, *2-az katılırim*, *3-orta katılırim*, *4-fazla katılırim*, *5-tam katılırim* şeklinde aşağıdaki gibi 5 noktalı ve eşit aralıklı Likert ölçeği dahilinde belirlenmiştir (Daşdemir, 2019). Şekil 3.2'de gösterilmiştir.

Şekil 3.2: Likert Ölçeği ile gösterimi.

Bartın'ın Merkez ilçesi ile Ulus (Abdipaşa) ve Amasra ilçelerinde haftada iki gün (cuma ve salı) kurulan mahalli ürün pazarları, mayıs ayından başlanarak her ay en az bir kez olmak üzere ziyaret edilmiştir. Bu kapsamda 160 ODOÜ üreticisi ve satıcısıyla (100 kişi Merkez ilçe, 59 kişi Amasra, 1 kişi Ulus) yarı-yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Diğer yandan, Bartın ilinde sadece Merkez ilçede bulunan 5 aktar ile orman işletmelerinde yönetici olarak çalışan (işletme şefi, müdür yardımcısı ve müdür) 8 kişiyle (1 Amasra, 3 Ulus, 4 Merkez) görüşülmüştür. Böylece toplam 173 kişiyle görüşme yapılmıştır.

Toplanan veriler sistematik bir düzen ve bilimsel bir mantık çerçevesinde değerlendirilmiştir. Verileri değerlendirmek amacıyla sınıflandırma, ranking (sıralama), yüzde yöntemi, tablolar ve şekiller kullanılmıştır. Sonuç çıkarımında analiz ve sentez yöntemleri birlikte kullanılmış, ulaşılan sonuçlar araştırma amacı doğrultusunda değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır. Sonuçta Bartın ili ve ilçeleri itibariyle önemli çıkan ODOÜ'ler ilgi gruplarının (üreticiler-satıcılar/köylüler, işletme yöneticileri, aktarlar) görüşleri doğrultusunda belirlenmiş, ODOÜ'lerin üretim ve pazarlama aşamaları incelenmiş ve bu aşamalarda yaşanan sorunlar ile ODOÜ'lerin kırsal kalkınmaya katkıları saptanmıştır.

BÖLÜM 4

BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1 Bartın İlinde Yetişen En Önemli Odun Dışı Orman Ürünleri

Türkiye ormanlarından sağlanacak odun dışı orman ürünlerinin üretimi ve satışı konusunda, Orman Kanununun 30., 37. ve 40. maddeleri ile OGM'nin 302 sayılı tebliğindeki hükümlere göre davranılmaktadır. Buna göre, yıllık üretim (hasat) programına alınan ODOÜ'ler orman idaresi tarafından birim fiyatla ya da taahhüt yolu üretilip açık artırmayla satılabileceği gibi, işçiliği alıcıya ait olmak suretiyle orman idaresi ODOÜ'lerin üretimi açık artırmayla da satabilir. Yıllık üretim programında olmayan ODOÜ'ler ise, öncelikle orman köylülerini kalkındırma kooperatiflerine ya da etraftaki orman köylülerine ilan yoluyla duyurulmakta ve taliplilerin tarife bedeli ödemesi karşılığında ODOÜ'lerin orman toplamasına izin verilmektedir. Eğer kooperatifler ve civardaki halk bu işe talimli değilse ya da işgüçleri yeterli bulunmuyorsa, ODOÜ'lerin diğer isteklilerce toplanıp aynı koşullarla orman idaresi izin verilebilir ya da orman idaresince tarafından üretimi ve satışı yapılabilir (OK, 2015).

Çalışma alanında ilgili orman işletmeleri tarafından yıllık üretim programlarına alınan ODOÜ'ler bulunmadığından, Bartın ilindeki ODOÜ'lerin bir bölümü orman köylüleri tarafından orman işletmesine tarife bedeli yatırılarak toplanmakta, bir bölümü de herhangi bir bedel ödenmeksizin ormanlardan kaçak olarak toplanmaktadır. ODOÜ'lerin kaçak ya da yasal yoldan toplandıklarına bakılmaksızın, mahalli ürün pazarlarında, aktarlarda ve ilgili orman işletmelerinde yapılan yarı-yapılandırılmış görüşmeler neticesinde; ilgi grupları ve ilçeler itibariyle bazı ayrılıklar olsa da, Bartın ili ormanlarında yetişen, yaygın bir şekilde toplanan ve pazarlanan, böylece yöre halkına ekonomik katkısı olan en önemli ODOÜ'ler; kestane, ıhlamur, ceviz, kuşburnu, defne, kızılıçık, mürdüm eriği, kekik, böğürtlen, kocayemiş, yaban mersini ve mantarlar (istiridye mantarı, kanlıca mantarı, acı mantar) olarak saptanmıştır (Tablo 4.1).

Tablo 4.1: İlçeler ve ilgi grupları itibariyle odun dışı orman ürünleri.

İlçeler İlgi Grupları	No	Aktarlar	Üreticiler- Satıcılar/Köylüler	İşletme Yöneticileri	Genel
Merkez	1.	İhlamur (5)*	İhlamur (90)	Defne (4)	İhlamur (99)
	2.	Kuşburnu (5)	Kestane (86)	Kestane (4)	Kestane (90)
	3.	Ceviz (4)	Ceviz (58)	İhlamur (4)	Ceviz (62)
	4.	Yaban Mersini (3)	Kuşburnu (30)		Kuşburnu (35)
	5.		İstiridye Mantarı (20)		İstiridye Mantarı (20)
	6.		Kanlıca Mantar (15)		Kanlıca Mantar (15)
	7.		Acı Mantar (10)		Acı Mantar (10)
	8.				Defne (4)
	9.				Yaban Mersini (3)
Amasra	1.	İlçede aktar yoktur	Kestane (52)	Defne (1)	Kestane (52)
	2.		İhlamur (40)	İhlamur (1)	İhlamur (41)
	3.		Defne (30)		Defne (31)
	4.		Ceviz (20)		Ceviz (20)
	5.		Mürdüm Eriği (16)		Mürdüm Eriği (16)
	6.		Kızılcık (14)		Kızılcık (14)
	7.		Kekik (12)		Kekik (12)
	8.		Kocayemiş (10)		Kocayemiş (10)
	9.		Böğürtlen (9)		Böğürtlen (9)
	10.		Yaban Mersini (7)		Yaban Mersini (7)
Ulus	1.	İlçede aktar yoktur	Kestane (1)	Kestane (3)	Kestane (4)
	2.		İhlamur (1)	Kızılcık (2)	Kızılcık (3)
	3.		Kızılcık (1)	Kuşburnu (2)	Kuşburnu (3)
	4.		Kuşburnu (1)	İhlamur (2)	İhlamur (3)
	5.		Böğürtlen (1)	Kanlıca Mantarı (2)	İstiridye Mantarı (3)
	6.		Acı mantar (1)	İstiridye Mantarı (2)	Kanlıca Mantarı (2)
	7.		İstiridye Mantar (1)	Acı Mantar (1)	Acı Mantar (2)
	8.			Böğürtlen (1)	Böğürtlen (2)
Bartın Geneli	1.	İhlamur (5)	Kestane (139)	İhlamur (7)	Kestane (146)
	2.	Kuşburnu (5)	İhlamur (131)	Kestane (7)	İhlamur (143)
	3.	Ceviz (4)	Ceviz (78)	Defne (5)	Ceviz (82)
	4.	Yaban Mersini (3)	Kuşburnu (31)	Kızılcık (2)	Kuşburnu (38)
	5.		Defne (30)	Kuşburnu (2)	Defne (35)
	6.		İstiridye Mantarı (21)	Kanlıca Mantarı (2)	İstiridye Mantarı (23)
	7.		Mürdüm Eriği (16)	İstiridye Mantarı (2)	Kızılcık (17)
	8.		Kanlıca Mantarı (15)	Acı Mantar (1)	Kanlıca Mantarı (17)
	9.		Kızılcık (15)	Böğürtlen (1)	Mürdüm Eriği (16)
	10.		Kekik (12)		Acı Mantar (12)
	11.		Acı Mantar (11)		Kekik (12)
	12.		Kocayemiş (10)		Böğürtlen (11)
	13.		Böğürtlen (10)		Kocayemiş (10)
	14.		Yaban Mersini (7)		Yaban Mersini (10)

* Parantez içindeki rakamlar tekrür sayısını göstermektedir.

4.2 Odun Dışı Orman Ürünlerinin Tanıtımı, Üretimi ve Pazarlanması

Bu tez kapsamında tespit edilen Bartın'daki en önemli odun dışı orman ürünlerinin özellikleri, kullanım sahaları, yararları, üretimi, satışı vb. konular aşağıda gibi açıklanmıştır.

4.2.1 Kestane (*Castanea sativa* Mill.)

Meyvesinden faydalanılan, kışın yaprak döken, geniş-yuvarlak taç yapısı olan, 25-30 m boyunda bir ağaçtır (Kayacık, 1981) (Şekil 4.1). Türkiye'nin Karadeniz ve Marmara bölgelerindeki ormanlarda yaygın şekilde bulunur (Mamıkoğlu, 2015). Ülkemizde Kafkasya'dan başlayarak, Kuzey Anadolu (Karadeniz kıyıları) boyunca Batı Anadolu ve Marmara bölgesin yayılış gösterir. Diğer yandan Akdeniz'de Alanya, Manavgat ve Isparta'da lokal yayılış gösterir. Dünyada 10-12 türü vardır. Ancak Türkiye'de doğal olarak yetişen sadece Anadolu kestanesi vardır. Anadolu kestanesi Karasu, Akçakoca, Ereğli, Zonguldak Bartın, Kastamonu ve Sinop hattı boyunca geniş bir yayılış göstermektedir. Bitkinin çiçek açması, yapraklanmasından hemen sonra ilkbahar sonuna doğru gerçekleşir ve meyvelerinin olgunlaşması sonbaharda olur (OGM, 2013a).

Şekil 4.1: Kestane (*Castanea sativa* Mill.).

Bartın Orman İşletme Müdürlüğüne bağlı, Bartın Merkez İşletme Şefliğinde 890,8 ha, Amasra Şefliğinde 920,5 ha, Ulus ilçesinde 300-400 ha ve Kumluca beldesinde 782,0 ha alanda kestane ağacı bulunmaktadır. İl genelinde yaklaşık 2993 ha alanda kestane bulunmaktadır. Kestane yoğun olarak Bartın ilinde Ulus-Kirsinler, Amasra, Kurucaşile ve

Kumluca'da bulunmaktadır. Kestane kasım ayında toplanır. Toplama işini Köyde yasayan aile bireylerinin tümü veya kadınlar-çocuklarla birlikte yapmaktadır. Kestanelerin toplanması sırık gibi basit araç-gereçlerle dallara vurmak suretiyle yapılır, bilahare yere düşen kestaneler toplanır. Kestane meyvesi, dikenli dış kabuğundan çıkarılarak satışa hazır hale getirilir. Toprak altına gömülerek kestaneler saklanmaktadır. Kış mevsimi ile özdeşleşmiş çok lezzetli, sağlıklı ve besleyici bir yemiştir (Şekil 4.2). Ambalajlı veya ambalajsız olarak satılır. Kestane meyvesi çabuk bozulduğu için, ya toprak altına gömülerek ya da soğuk hava depolarında saklanır. Kestane meyvesi, Bartın ilinde yöresel pazarlarda ve toptancılara satılarak önemli bir gelir kaynağı oluşturmaktadır. Kestanede bulunan demir kansızlığı önler, magnezyum ve fosfor ise kemik metabolizmasının önemli bileşenleridir. Sakinleştirici özelliği vardır stresin giderilmesine yardımcı olur. Kestanedeki C vitamini, dişler, kemikler ve kan damarlarındaki matrix oluşumu için gereklidir. Kestane, yüksek potasyum içeriğiyle potasyum düzeyi düşük olanlara önerilmektedir. Kestane kandaki alyuvarların yapımı için gerekli olan folik asit açısından da çok zengindir. Kestane en çok lif içeren yemişlerden biridir. İçeriğindeki lif onu glisemik indeksi düşük bir yiyecek yapar. Bu da kan şekerinin hızlı değil yavaş bir şekilde yükselmesini sağlar. Karaciğer ve mide için faydalıdır, ishali önler. Beyin için faydalıdır, unutkanlığı ve alzheimeri önler. Bağışıklık sistemini güçlendirir ve hücrelerin yaşlanmasını geciktirir. Kestane bebeklerde kalp ve damar sağlığı ve uygun nörolojik gelişim için yararlıdır. Kestane ayrıca trigliseridi düzenlemektedir (URL-2, 2017).

Şekil 4.2: Kestane meyvesi.

4.2.2 İhlamur (*Tilia spp.*)

Ülkemizde yetişen ıhlamur türleri şunlardır; *Tilia tomentosa* Moench. (gümüşü ıhlamur), *Tilia platyphyllos* Scop. (büyük yapraklı ıhlamur), *Tilia rubra* Dc. *supsp. caucasica* (Kafkas ıhlamuru) ve *Tilia cordata* (küçük yapraklı ıhlamur). Genel olarak, Marmara, Batı Karadeniz, Orta Toroslar ve Kuzey Anadolu’da gösteren 20-30 m boyunda sık dallı, geniş tepeli bir ağaçtır. Türlerine göre gümüşü ıhlamur; Batı Karadeniz ve Marmara sahilleri ormanlarının alçak ve rutubetli yerlerinde, büyük yapraklı ıhlamur; Çanakkale çevresi ve orta Toroslarda, Kafkas ıhlamuru; Anadolu’nun Kuzey ve Kuzeydoğu mntıkalarında, Kazdağları ve Antalya çevrelerinde görülür. Çoğunluğu ağaç, bazıları da boylu çalı halinde kışın yaprağını döken bitkilerdir. Sürgünleri çıplak veya tüylüdür. Yaprakları yürek biçiminde, kenarları dişli ve dip tarafları çarpıktır (Şekil 4.3). İhlamur haziran-temmuz aylarında çiçeklenir, kurutulan çiçekleri çay gibi tüketilir (Kayacık, 1981; OGM, 2013b). Genellikle soğuk algınlığından korunmak veya soğuk algınlığı hastalığının tedavisi için kullanılır. Vücut direncini artırarak, nezle, grip, öksürük, bronşit ve astıma iyi gelir, ayrıca stresi azaltır ve kansızlığı giderir, cilt, saç ve kalp sağlığı için yararlıdır (URL-3, 2017).

Şekil 4.3: İhlamur (*Tilia spp.*).

İhlamur ağacı, Bartın Orman İşletme Müdürlüğü’nün çalışma alanında yaklaşık 10.321 ha’da münferit veya gruplar halinde bulunmaktadır. Bartın Orman İşletme Müdürlüğü’nün tüm

şefliklerinde ıhlamur ağacı yer almaktadır. Köylüler, orman işletmesine herhangi bir bedel ödenmeden ıhlamuru toplarlar (Şekil 4.4) ve bilahare yöresel ürün pazarlarında ambalajsız veya ambalajlı bir şekilde satarlar. Ihlamur çiçeğinden yararlanılır ve haziran ayında toplanmaktadır. Köyde yaşayan aile bireylerinin tümü (kadınlar, çocuklar) tarafından toplanır. Toplanması merdiven yardımıyla ağaca çıkılarak bıçak veya sopa yardımıyla yapılır. Ihlamurun yaprağı çiçekleriyle birlikte toplanılarak, temiz bir yerde kurutmaya bırakılır. Daha sonra kadınlar bunu mahalli azarlarda satmaktadır. Satış şekli; ambalajlı veya ambalajsız olabilmektedir. Ihlamuru toplayabilmek için Orman İşletme Müdürlüğüne tarife bedeli yatırılarak gerekli izin alınır. Ihlamurun yöresel alıcısı olan ŞANVER fabrikası tarafından köyde yaşayan aile bireylerinin tümüne toplatılır. ŞANVER fabrikasının sahibi ile yapılan görüşmede, yılda yaklaşık 50 kg ıhlamur çiçeği toplatıldığı ve kurutulduktan sonra paketleme yapılarak tüketime sunulduğu ifade edilmiştir. Köylüler ıhlamuru toplayarak geçimlerini sağlamakta ve böylece köyden kente göçü önlemede etkili olmaktadır.

(a)

(b)

Şekil 4.4: Ihlamurun toplanması (a) ve kurutulması (b).

4.2.3 Ceviz (*Juglans regia* L.)

Anavatanı Asya olarak bilinir. Tabii olarak Türkiye ve İran’da yetişir. Ekolojik koşullara göre değişmekle beraber 30 m’ye kadar boylanabilir. Kalın dallı, geniş tepeli ve kışın yaprak döken bir ağaçtır (Kayacık, 1981; Akkemik, 2014; Mamıkoğlu, 2015) (Şekil 4.5). Tohumdan yetişmiş ceviz ağaçları kuvvetli ve geniş, aşıllı ceviz ağaçları ise çeşit ve ekolojik şartlara bağlı olarak yayvan ve dik gelişim gösterir. Yan dallarda yüksek oranda meyve veren ceviz çeşitleri yayvan; uç dallarda meyve veren ceviz çeşitleri ise dik gelişim gösterir. Sert kabuklu meyveler grubuna giren cevizin meyvesi ağaç üzerinde yeşil kabuk, sert kabuk ve iç cevizden oluşur. Yeşil kabuk kal olarak isimlendirilir. Yeşil kabuk, kılıf ve çiçek örtüsünden, sert kabuk ise yumurtalık duvarlarından oluşur. Esasında yediğimiz iç ceviz, cevizin embriyosudur. Genç ceviz ağaçlarında gövde pürüzsüz ve gümüşî renklidir. İlerleyen yıllarda gövdede pürüzler ve çatlaklar oluşabilir. Kabuk rengi, gri - siyah arası renktedir. Sürgünler, tüysüz ve çeşitlere göre yeşil veya esmer renklidir. Özleri bölmeli olan sürgünlerde, 5–6 yaprakçıktan oluşan yapraklar yer alır. Yaprakçıklar, genellikle geniş elips şeklinde ve tam kenarlıdır. Yaprakçık boyu çeşit ve ekolojik koşullara göre 5–15 cm arasında

değişebilir. Yaprakçıkların genişlik ve uzunlukları ile sayıları ceviz türlerinde değişiklik göstermektedir. Yaprakçıklar aromatik bir kokuya sahiptir (OGM, 2012).

Şekil 4.5: Ceviz (*Juglans regia* L.).

Ceviz ağacının meyvesinden ve yaprağından faydalanılır. Cevizin meyvesi, en dıştan içe doğru yeşil kabuk, sert kabuk ve yenilen kısımdan oluşmaktadır (Şekil 4.6). Eylül-ekim döneminde meyveleri toplanır. Cevizin meyvesinde B6 vitamini, thiamin ve folacin bulunur.

Çinko, demir, bakır, fosfor, magnezyum ve potasyum bakımından zengindir. Kanın pıhtılaşmasını önlemeye yardımcı olur, kolesterolü ve trigliseriti düşürür ve kalp hastalıklarını azaltır. İyi bir protein ve enerji kaynağıdır. Yapraklardan Juglon denilen bir madde elde edilir. Bu madde farmakolojide kan temizleyici ve kuvvet verici olarak bilinir. Halk hekimliğinde kabızlık giderici, deri hastalıkları için antiseptik ve kan şekeri düşürücüsü olarak kullanılır (OGM, 2012). Ulus ve Bartın Orman İşletme Müdürlüklerinde cevizlerin plana bağlı kaydı olmamakla birlikte, Bartın ili ormanlarında ceviz seyrek halde bulunmaktadır. Cevizin meyvesi ağustos-eylül aylarında toplanmaktadır. Köyde yaşayan aile bireylerinin tümü ile birlikte toplanır. Cevizin toplanması merdiven yardımıyla ağaca çıkılarak, bıçak veya sopa vasıtasıyla yapılır. Yere düşmüş olan cevizlerin yeşil dış kabuğu çıkartılarak kurumaya bırakılır. Köylüler ve aktarlar tarafından satışa sunulur. Satışa sunulması, naylon poşetlerde, çuvallarda veya açık şekilde gerçekleşir. Ceviz bir gelir kaynağı olarak yöredeki köylüler için önem arz etmektedir.

(a)

(b)

Şekil 4.6: Yaş (a) ve kurutulmuş (b) ceviz meyvesi.

4.2.4 Kuşburnu (*Rosa canina*)

Kuşburnu ağacı Avrupa, Kuzeybatı Afrika ve Batı Asya civarlarında yetişen, gülgiller familyasında yer alan bir bitki türüdür. Kuşburnu ağacı; tohumla, kök sürgünüyle, aşıyla, daldırmayla, doku kültürüyle ve çelikle üretilir. Kuşburnu çok yıllık bir bitkidir ve sonbaharda meyveleri olgunlaşır. Meyvesinin içi tüylüdür ve meyvesi C vitamini açısından dünyanın en zengin meyvelerindendir. Kuşburnu ağacı kök, gövde ve dallar, yapraklar, çiçekler ve meyveler olarak beş kısımdan oluşur. Çok kuvvetli bir kök yapısına sahiptir. Hem kazık hem saçak kök yapısına sahip olan kuşburnu ağacının yüzeye yayılan saçak kökleri, üç metre kadar derine uzanan kazık kökleri vardır. Ayrıca kökleri hastalık, zor şartlar ve toprak altındaki zararlara oldukça dayanıklıdır. Çok bol kök sürgün veren kuşburnu ağacının kırmızı renkte ve yumuşak etli yapıda olan kökleri boya sanayide de önemli yere sahiptir. Kuşburnu ağacının gövdesi ince olmasına karşın sağlamdır ve gövdesinde bol bol diken vardır. Üç yıl içinde bir santimetre köke ulaşır ağaç kalınlığına ulaşabilmesi için ise uzun yılların geçmesi gerekir. Kuşburnu ağacının yaprakları dişli yapı gösterir. Üç veya beş yapraklı yapraklar çıkarır. Yapraklar mat ve yeşil renktedir. Sık ve araları dikenlidir. Martta açıp kışın dökülen bu yapraklar oldukça hassastır. Başlıca yaprak hastalığı küllenme, başlıca zararlısı kırmızı örümcektir. Kuşburnu ağacının çiçekleri çift evcikli olup, 5 taç

yapraktan oluşur. Türlerine göre koyu pembe veya beyaz renkli ve aromatik kokulu çiçekleri vardır. Bazı küçük çiçekli türlerde uçuk pembe veya beyaz renkli iken, büyük çiçekli türlerde çingene pembesi veya daha koyu renktedir. Kuşburnu meyvesi yuvarlak veya yumurtamsı bir görünümü vardır (Şekil 4.7). Meyvenin rengi parlak ve kırmızı renktedir. Meyvenin içi tüylü ve kılçıklıdır. Kuşburnu meyvesi mayhoş ve lezzetli bir tada sahiptir ve C vitamini bakımından oldukça zengindir. Sadece C vitamini de değil, 100 gram meyvede: 2,5-6,2 mg. A vitamini, 1700 mg. C vitamini, B1 vitamini, B2 vitamini, flavonitler, plavonitler, %11 şeker, %10 protein, potasyum, kalsiyum, sodyum, magnezyum ve fosfor bulunur. Meyvenin tadı mayhoş ama tatlı bir o kadar da lezzetlidir. Yetişen kuşburnu ağaçlarının meyvesi doğrudan yenildiği gibi, kurutulup çayı da yapılır (URL-4, 2017; URL-5, 2017). Ayrıca kozmetik ve ilaç sanayinde ile gıda sektöründe (marmelat, reçel, jöle, nektar, komposto, meyve suyu, bisküvi, şekerleme aromalı süt ve yoğurt yapımı vb.) gibi çeşitli amaçlarla kullanılır (Akyüz vd., 1996). Diğer yandan kuşburnu ağacı kurak mıntıklalarda erozyon önleyici bir bitki olarak kullanılır ve arıcılıkta kaynak ağaç olarak yetiştirilir.

(a)

(b)

(c)

Şekil 4.7: Kuşburnu (*Rosa canina*) bitkisi (a) ve meyvesi (b, c).

Bartın ili Ulus Orman İşletme Müdürlüğünde 700 ha kuşburnu bitkisi bulunmaktadır. Ayrıca Bartın'da Hocaköy, Arpacık, Ağköy ve Abdurrahman köylerinde yoğun olarak bulunmaktadır. Kuşburnunda en uygun hasat zamanı, meyvelerin olgunlaşmaya başladığı

ağustos-ekim dönemidir. Hasat esnasında bitkinin dalları kırılmamalıdır. Kurutma, hasat edilen kuşburnunu temiz ve gölge bir yere taşıyarak, kurutulmak üzere serilmelidir. İyi bir kuruma için serme işlemi tek tabaka yapılmalıdır. Serilen ürünler sık sık karıştırılarak havalandırılmalı, kızışma dolayısıyla ürüne ve renk bozukluğuna meydan verilmemelidir. Kurutulmuş kuşburnu serin bir yerde kontrol altında tutularak muhafaza edilmelidir.

Yöredeki köylüler orman işletmesine herhangi bir bedel ödemedi ormanlardan kuşburnu meyvesi toplamaktadır. Başlangıçta yaş halde olan kuşburnu meyveleri, gölge ve temiz bir yerde ince tabaka halinde serilerek ve zaman zaman karıştırılmak suretiyle kurutulur. Kuru haldeki kuşburnu meyvelerinin bozulmaması için serin bir yerde saklanır. Daha sonra yöresel ürün pazarlarında ve aktarlarda halka satılır. Diğer yandan Bartın'da faaliyet gösteren ve kuşburnu meyvesini gıda alanında kullanan ŞANVER adlı firma da köylüler adına orman işletmesine tarife bedeli yatırarak, köylülere ormanlardan kuşburnu meyvesi toplattırmakta ve toplanan kuşburnu meyvelerini belirli bir ücretten köylülerden almaktadır. ŞANVER fabrikasının sahibi ile yapılan görüşmede, yılda ortalama 2000 kg kuşburnu köylülere toplatıldığı belirlenmiştir. Bunlar marmelat yapımında kullanılmakta ve daha sonra ambalajı yapıldıktan sonra tüketime hazır hale getirilmektedir. Köylüler kuşburnu toplayarak geçimlerini sağlamaktadır ve bu sayede az da olsa köyden kente göçe engel olmaktadır.

4.2.5 Defne (*Laurus nobilis* L.)

Türkiye'de Karadeniz, Akdeniz ve Ege Bölgesi kıyılarında, 600-800 m rakımlarda yayılış göstermektedir. Defne çalı formunda, 2-10 m boyunda, bir maki bitkisidir. Kışın yaprak dökmeyen, sık dallı, yuvarlak taçlı, dioik bir ağaçtır (Şekil 4.8) (OGM, 2016b). Defne yaprağı gıda sektöründe (etlerde, köfte ve rostoda, sos ve baharat karışımı yapımında, kuru meyvelerin ambalajlanmasında), sabun yapımında, cila üretiminde, parfümeri alanında, ilaç ve kimya sanayinde yaygın olarak kullanılır (URL-6, 2017).

Şekil 4.8: Defne (*Laurus nobilis* L.).

Bartın Orman İşletme Müdürlüğüne bağlı 3103,2 ha alanda defne ağacı bulunmaktadır. Bunlar, sahil kesimleri başta olmak üzere, Amasra, Kurucaşile, Kayadibi, Gençali, Hasanlar, Hatipler, Akmanlar, Arıönü, Topluca, Güzelcehisar, Esenyurt, İhsanoğlu ve Kızılkum köylerinin sınırları içerisinde yer almaktadır. Defnenin yaprağından yararlanılır ve üretimi mevsimlik yapılmaktadır. Her yıl defne üretimi yapılmaktadır, yıllar geçtikçe üretim de giderek artmaktadır.

Defne sezonu dokuz ay boyunca devam etmektedir. Defne yaprağının tekrardan yetişmesi ve gelişmesi için Orman İşletme Müdürlüğü'nün belirlediği tarihte mayıs, haziran ve temmuz aylarında üç ay ara verilir. Defne yaprağını toplayabilmek için Orman İşletme Müdürlüğüne tarife bedeli yatırılarak ve gerekli izin alınarak yörede defne yaprağı alıcısı olan ÖZTEM Fabrikası tarafından köyde yaşayan aile bireylerinin tümü ile birlikte toplatılır. ÖZTEM defne fabrikasının çalışma şekli yerinde incelenmiş ve bu amaçla sahibi ile görüşülerek gerekli bilgiler alınmıştır. Buna göre ÖZTEM fabrikası dokuz ay boyunca işlevsel haldedir. Bu fabrikada 90 işçi çalışmaktadır (mazotçusu, yemekçisi, nakliyecisi vb.). Yılda 1,5 trilyon TL üretim yapılmaktadır. Hammadde sıkıntısı olduğu için, tam kapasite ile çalışılmamaktadır. Toplam yatırım yer dahil 8 trilyon TL'dir. Tam kapasite ile çalışılabilse yıllık ihracat oranı 3.000 ton (kuru defne) yapabilecektir. Şu anki ihracat miktarı 2.000 tondur. Ayrıca fabrika, orman atıklarını ısı enerjisine çevirmektedir. Şu an sadece yaprakları

ambalajlayıp göndermekte, ileriki zamanlarda bunlardan uçucu yağ elde etmeyi de düşünmektedirler. Defne toplama işi köylüden satın alınarak yapılmakta ve köyde 1.000 kişinin bu işte çalıştığını anlaşılmıştır. Köylüler defneyi dallı veya dalsız şekilde toplayarak, evlerinin önüne biriktirmektedir. ÖZTEM kapıda ödeme yaparak, defneyi köylüden alıyor. Defnenin dalsız kilosu 1,6 TL'dir. Defnenin dallı kilosu 0,80 kuruştur. Defnenin fabrikaya giriş maliyeti 2,5 TL'dir. Böylelikle bir eve 5.000 TL para kazandırmaktadır. İlk yıllarda 200-250 ton defne yaprağı varken, şu anda 5.300 ton çıkmaktadır. İlk yıllarda çok zarar etmesine rağmen sabır ve zaman ile 4. yılında kendini toplayarak işi toparlayıp ilerletmiştir. Üretim bakımından Türkiye de ilk 10'a girmektedir (Şekil 4.9, 4.10, 4.11 ve 4.12). Ayrıca yöresel ürün pazarlarında satılmakta ve evlerde değişik amaçlarla tüketilmektedir. Köylülerin en fazla satış yaptığı ay, ağustos ayıdır. Köylüler defne yaprağı toplayarak geçimlerini sağlamakta, köylünün köyden kente göç etmesine engel olmaktadır.

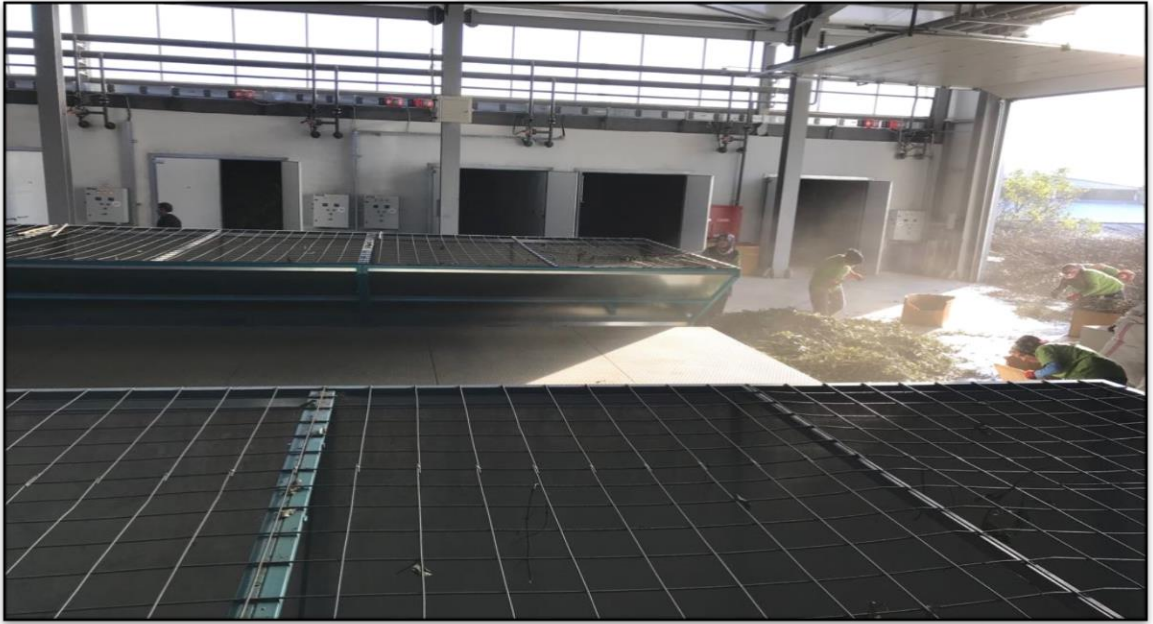

Şekil 4.9: Defnelerin fabrikaya getirilmesi.

Şekil 4.10: Fabrikaya gelen defnelerin işlenmesi.

Şekil 4.11: Defnelerin ayıklanması.

Şekil 4.12: Defnelerin kutulara koyularak muhafaza edilmesi.

4.2.6 Kızılcık (*Cornus mas* L.)

Kızılcık doğal olarak Orta ve Güney Avrupa’da, Türkiye’de, Batı Asya ve Kafkaslarda yayılış gösterir. Ortalama 80-100 yıl yaşayabilen ve 7-8 m boylanabilen, kışın yaprak döken, dik ve sık dallı, çalı ya da küçük ağaç formunda bir bitkidir (Şekil 4.13). Mat yeşil renkli, sivri uçlu, eliptik-yumurtamsı yaprakları vardır. Gövdesi pembemsi gri renkli, düzensiz

pullar halinde çatlaklıdır. Odun yapısı çok sert ve dayanıklıdır. Çelikle ve tohumla üretilir. İlkbaharda henüz yapraklanma başlamadan (mart ayı) önce çiçekler açar. Çiçek rengi sarıdır. 1-2 cm boyundaki yumurta biçimindeki meyve önceleri yeşil, olgunlaştığında parlak kırmızı renklidir. Kızılciğın meyvesinden ve tohumundan yararlanılır. Meyveleri ekşi ve lezzetli bir tada sahiptir. Meyveleri doğrudan yenilebildiği gibi, marmelat, reçel, komposto, alkollü içecek ve turşu yapımında da kullanılmaktadır. Meyvenin içinde sert kabuklu tek bir tohum bulunur. Tohumu sabun yapımında kullanılır. Ayrıca kızılciğ tohumundan yanıcı bir yağ da üretilmektedir (Kayacık, 1981; Yücel, 2005; Mamıkoğlu, 2015; URL-7, 2017).

(a)

(b)

Şekil 4.13: Kızılcık (*Cornus mas* L.) bitkisi (a) ve meyvesi (b).

Bartın’da yaklaşık 750 ha alanda kıızılcık ağacı vardır. Kızılcığın meyvesi ağustos-ekim aylarında olgunlaşır ve bu aylarda köylüler tarafından (orman işletmesine herhangi bir bedel ödmeden) toplanır. Yaş halde olan ve ezilmemesi için sepetlere konulan meyveler yöresel ürün pazarlarından köylüler tarafından satılır.

Diğer yandan, yaş meyveler yarıgölge ve temiz bir yerde ince bir tabaka halinde serilerek, kurutulur. Kuru haldeki kıızılcık meyveleri serin ve gölge bir yerde muhafaza edilir. Kışın yöresel ürün pazarlarında, marketlerde ve aktarlarda satılır. Kızılcık, Orman İşletme Müdürlüğüne tarife bedeli yatırılarak ve gerekli izin alınarak yöresel alıcısı olan ŞANVER fabrikası tarafından köyde yaşayan aile bireylerine toplatılır. ŞANVER fabrikasının sahibi ile yapılan görüşmede, her yıl ortalama 638 kg kıızılcığın orman köylülerine toplatıldığı saptanmıştır. Bunları meyve suyu ve marmelat yapımında kullanıp, daha sonra ambalajlandıktan sonra tüketime hazır hale getirilmektedir. Köylüler kıızılcığı toplayarak geçimlerine katkı yaptıkları ve köyden kente göçü önlemede etkili olduğu belirlenmiştir.

4.2.7 Mürdüm Eriği (*Prunus domestica* L.)

Türkiye’de özellikle ılıman iklime sahip bölgelerde, yaylalarda, yol kenarlarında, yerleşim birimlerine yakın yerlerdeki ormanlarda yetişir (Akkemik, 2014). Mürdüm eriği 12 m boylanan, kışın yaprak döken yuvarlak tepeli bir ağaçtır. Meyveleri yaş halde veya kurutularak yenilen bir ağaçtır (Yücel, 2005).

Yaş halde iken meyveleri koyu mavi veya mor renklidir. Kuru haldeki meyveler sarımsı bir renk almaktadır. Ağustos-eylül döneminde olgunlaşan meyveleri, mayhoş bir tatta olup, hafifçe iri, etli ve çekirdeklidir. Meyvesi olgunlaştıkça, yumuşar ve tatlı olur. Meyvenin saklama süresi, olgunlaşma süresiyle ters yönde ilişkilidir. Yani fazla olgunlaşmış meyveler, uzun süre muhafaza edilemez, bozulur. Dolayısıyla olgunlaşmış meyvelerin kısa sürede tüketilmesi ya da satılması gerekmektedir. Mürdüm eriğine halk arasında “kara erik” ve “bardak erik” gibi isimler de verilmektedir (URL-8, 2017) (Şekil 4.14).

(a)

(b)

Şekil 4.14: Mürdüm eriği (*Prunus domestica* L.) bitkisi (a) ve meyvesi (b).

Mürdüm eriğinin plana ait kaydı olmamakla birlikte, Bartın ve Ulus orman işletmesi ormanlarında münferit halde yayılış gösterir. Özellikle Bartın-Amasra ilçesi Gömü, Atlatlar, Tarlaağzı ve Uğurlar köylerinde bulunmaktadır. Ağustos-eylül aylarında meyvesi olgunlaşan mürdüm eriği meyvesi çekirdekli, etli ve hafif iri olup, mayhoş bir tada sahiptir. Meyvenin olgunlaşma süresinin artması, saklama süresini kısaltmaktadır. Dolayısıyla mahalli pazarlarda olgun haldeki meyvelerin 1-2 gün içerisinde satılmasında fayda vardır. Mahalli pazarlarda açık olarak satılmaktadır. Mürdüm eriğinin kurutulması kışında meyve kurusu olarak tüketimini sağlar. Köyde yaşayan aile bireylerinin tümü tarafından toplanır. Mürdüm eriğinin toplanması, dallardan el yardımıyla yapılır. Soğuk yerde muhafaza edilir. Mürdüm eriği kolesterolü düşürür, bağışıklık sistemini güçlendirir, tansiyonu dengeler ve şeker hastalığı için faydalıdır. Mürdüm eriği reçel, dondurma ve hoşaf yapımında kullanılır.

4.2.8 Kekik (*Thymus serpyllum* L.)

Yerden ortalama 10-20 cm yüksekliğinde, odunsu gövdeli, 5-15 mm uzunluğunda ve kısa saplı karşılıklı dizilmiş oval yapraklara sahip olan bir bitkidir (Şekil 4.15). Dalların ucundaki çiçekleri küre biçiminde, güzel kokulu, açık kırmızı veya koyu erguvan rengindedir. Çiçek açma dönemi haziran-eylül aylarıdır. Kekik, ağrı ve iltihap giderici, balgam sökücü, kuvvet verici, rahatlatıcı ve sindirim kolaylaştırıcı olarak kullanılır (URL-9, 2017). Genellikle çay

ve baharat olarak tüketilir. Ayrıca özellikle yemeklerde lezzet verici olarak kullanılır. Keza kekiğin işlenmesi suretiyle sağlanan kekik yağı, ihracat açısından önemli bir üründür (Serin vd., 2006).

Şekil 4.15: Kekik (*Thymus serpyllum* L.).

Kekik, planlarda kaydı olmamakla birlikte, Bartın ili ormanlarda seyrek halde bulunmaktadır. Temmuz – ağustos aylarında hasat edilir. Toplanma şekli ailedeki bireylerin tümü tarafından yapılır. El yardımı ile kopartılarak ya da bir alet yardımıyla kesilerek yapılır. Yaş halde ya da kurutulup öğütülerek satılır. Poşetlere az az koyularak satışa sunulur.

4.2.9 Böğürtlen (*Rubus fruticosus*)

Türkiye’de hemen her bölgede yetişir. Ancak, Karadeniz ve Orta Anadolu Bölgesinde daha yaygın bulunur. Yaklaşık iki metreye kadar boylanabilen, seyrek ve çok dallı, sürgünleri dikenli çalı biçiminde bir bitkidir. Sağlık açısından önemli bir yeri ve değeri olan meyvesi çeşitli vitaminler, mineraller ve organik asitler yönünden oldukça zengindir (MEB, 2013) (Şekil 4.16). Böğürtlen meyveleri gıda sanayinde ve mutfaklarda marmelat, meyve suyu, reçel, meyveli yoğurt üretimi, dondurma yapımında vb. amaçlarla geniş bir şekilde kullanılmaktadır.

Şekil 4.16: Böğürtlen (*Rubus fruticosus*).

Bartın ili Ulus Orman İşletme Müdürlüğünde 35.000-40.000 ha alanda böğürtlen bitkisi bulunmaktadır. Bartın'da Ulus ilçesine ait tüm köylerde, Bartın Amasra; Gömü, Karaşah, Tarlaağzı ve Uğurlar köylerinde böğürtlen bitkisi yayılış göstermektedir. Böğürtlen meyvesi ağustos-eylül aylarında olgunlaşır ve bu dönemde hasat edilir. Meyveler ailenin bireyleri yardımıyla el ile tek tek toplanır. Üretici ve satıcılarla yapına görüşmelerde böğürtlen meyvesinin muhtelif ağrılara, yüksek tansiyona, bademcik iltihabına ve kanseri önlemeye

iyi geldiği saptanmıştır. Mahalli pazarlarda köylüler tarafından satışı yapılmaktadır. Plastik kaplarda gram cinsinden satılmaktadır.

4.2.10 Kocayemiş (*Arbutus unedo* L.)

Arbutus cinsi içinde yer alan *Arbutus unedo* L. (*kocayemiş*) ve *Arbutus andrachne* L. ülkemizin doğal florası içinde yer alan türlerdir. Kocayemiş, ülkemizin kıyı bölgelerindeki ormanlar ve makilerde sıklıkla görülen, *Ericaceae* (*fundagiller*) familyasında yer alan doğal bitki türlerindendir (Şekil 4.17a). Türün herdem yeşil, küçük ağaç ya da çalı formunda, 2-3 m ye kadar boylanabilen bitkileri kurak koşullara dayanmakta ve fakir topraklarda da sorunsuz bir şekilde yetişebilmektedir. Ülkemiz koşullarında genellikle kasım-mart aylarında çiçeklenmekte ve meyvelerini 12 ay gibi uzunca bir dönemde olgunlaştırabildiği için, yine aynı dönemde meyveleri doğadan toplanabilmektedir (Şeker vd., 2004).

Kocayemişin olgunlaşmış koyu kırmızı kabuklu meyveleri yuvarlak çilek görünümünde olmasına karşın, botanik ve pomolojik olarak çilek türü ile aralarında benzerlik bulunmamakta, ancak İngilizce’de “strawberry tree” (çilek ağacı) olarak isimlendirilmektedir. Meyveleri genellikle 5-15 g ağırlığında ve 10-20 mm boyutlarındadır. Dış görünüşü çok çekici ve kırmızı renkli, dış yüzeyi ise pürüzlüdür (Şekil 4.17b) (Şeker vd., 2004). Kocayemiş meyvelerinin şekli yuvarlak, yassı ve eliptik olarak tespit edilmiştir (Zenginbal ve Gündoğdu, 2016).

(a)

(b)

Şekil 4.17: Kocayemiş (*Arbutus unedo* L.) bitkisi (a) ve meyvesi (b).

Planlarda kaydı olmamakla birlikte Bartın ili ormanlarında kocayemiş seyrek halde bulunmaktadır. Özellikle Bartın Amasra; Karaşah ve Uğurlar köyünde kocayemiş bitkisi bulunmaktadır. Ekim – kasım aylarında hasat edilir. Toplanma şekli ailedeki bireylerin tümü tarafından yapılır. El yardımı ile kopartılarak ya da bir alet yardımıyla kesilerek yapılır. Mahalli pazarlarda köylüler tarafından satışı yapılmaktadır. Plastik kaplarda veya poşette ambalajlı şekilde satılır. İçeriğinde elma ve limon asitleri ile C vitamini bulunur. Bu nedenle,

tansiyonu düşürmekte ve kanı temizleyici özelliği bulunmaktadır. Ayrıca, dağ çileği mideyi kuvvetlendirir, safra ve böbrek taşlarına karşı faydalı bir meyvedir (URL-10, 2018).

4.2.11 Yaban Mersini (*Vaccinium myrtillus* L.)

Türkiye’de Karadeniz Bölgesinin çam ormanlarında, nemli, gölgeli ve bataklık yerlerinde yaygın olarak bulunan, fazla dallı ve kışın yaprak döken, çalı şeklinde bir bitki türüdür (Şekil 4.18). Halk arasında “çalı çileği” veya “çay üzümü” gibi adlarla da anılmaktadır. Yaban mersininin meyvesinden ve yapraklarından yararlanılmaktadır. Olgun haldeki meyveler koyu mavi veya siyaha yakın renkte ve bezelye büyüklüğündedir. Taze meyveleri doğrudan yenilebildiği gibi, reçel yapılarak da tüketilmektedir. Kurutulmuş meyvelerin ise çayı demlenip içilmektedir. Böğürtlen meyvelerinin gece görüşünü güçlendirdiği, gözde lekeli görme hastalığına iyi geldiği, kalp ve damar, göz hastalıkları ve kanser gibi birçok hastalık riskini azalttığı, kan şekerini ve kolesterolü düşürdüğü, yapraklarının mikrop öldürücü ve idrar söktürücü olduğu, mesane, mide-bağırsak hastalıklarını iyi geldiği bildirilmektedir (URL-11, 2017).

Şekil 4.18: Yaban mersini (*Vaccinium myrtillus* L.)

Yaban mersini Bartın ili ormanlarında seyrek halde bulunmaktadır. Özellikle Bartın Amasra; Karaşah, Uğurlar ve Tarlaağzı köyünde bu bitki bulunmaktadır. Yaban mersininin meyveleri ağustos-eylül döneminde olgunlaşır ve bu aylarda toplanır. Meyveler el yardımı ile tek tek

toplanır. Köyde yaşayan aile bireylerinin tümü tarafından toplanır. Kurutma işlemi yapılır. Kurutma işlemi yapılmadan ürünler ayklanır, temizlenir ve yıkanır daha sonra düz bir yere ince tabaka olarak serilir ve sürekli olarak karıştırılır. Direk olarak güneş ışığına maruz bırakılmaz. Mahalli pazarlarda köylüler tarafından satışı yapılmaktadır. Kurutulmuş şekli naylon poşette ambalajlı şekilde veya yaş hali ambalajsız açık halde satılır.

4.2.12 Mantarlar

Bartın ve Ulus Orman işletme müdürlüğü ormanlarından yetişen ve ekonomik bir getirisi olan üç mantar türü saptanmıştır: Bunlar; a) istiridye mantarı, b) kanlıca mantarı, c) acı mantardır.

a) İstiridye Mantarı (*Pleurotus ostreatus*)

Bu mantar türü, servi, kavak, kayın ve karakulak mantarı gibi pek çok adla da anılmaktadır. İstiridye mantarı kayın ve kavak gibi ağaçların dallarında ve gövdelerinde yetiştiği için yöresel olarak genellikle “kayın mantarı” olarak bilinmektedir. İstiridye mantarının, kolesterolü düşürdüğü, kansızlığı önlediği, damar sertliğini giderdiği, enfeksiyonlara ve beyin kanamasına karşı koruyucu olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca antibiyotik özelliğine sahip olduğu ve bu nedenle yurt dışında alzheimer ve kanser hastalıklarının tedavisinde kullanıldığı belirtilmektedir (URL-12, 2017).

Bartın ili, Ulus Orman İşletme Müdürlüğüne bağlı Kumluca işletme şefliğinde 15.000 ha kayın mantar alanları bulunmaktadır (Şekil 4.19). Temmuz-ağustos ayında toplanmaktadır. Köyde yaşayan aile bireylerinin tümü tarafından toplanır. Toplanması, devrilmiş kayın ağaçlarında bıçak yardımıyla kopartılarak yapılır. Daha sonra kadınlar bunu mahalli pazarlarda satmaktadır. Satış şekli ambalajsız şekildedir. Mantarın kullanım alanı, satış, yemeklere lezzet, konserve, turşu ve ilaç yapımında kullanılır. Halk arasında özellikle börek yapımında kullanılır.

Şekil 4.19: İstiridye mantarı (*Pleurotus ostreatus*).

b) Kanlıca Mantarı

Kanlıca mantarının aslında *Lactarius salmonicolor*, *Lactarius deliciosus* ve *Lactarius deterrimus* şeklinde adlandırılan 3 türü vardır. Ancak Türkiye’de bunların tamamı kanlıca mantarı adıyla anılmaktadır. Kanlıca mantarının kök kısmının uzunluğu 3-8 cm ve şapkasının çapı 4-14 cm’dir (Şekil 4.20). Sonbaharda eylül ve ekim aylarında yoğun yağışlardan sonra kanlıca mantarı ormanlarda çıkmaya başlar ve bu dönemde toplanır. Kanlıca mantarı genellikle mangalda ızgara, sote veya kavurma yapılarak tüketilir, ayrıca

turşu, börek ve ekmek imalatında kullanıldığı ifade edilmektedir (URL-13, 2017). Çam ağaçlarının dibinde yetişen kanlıca mantarı koyu kırmızı renkte, meşe ağaçlarının dibinde yetişenleri ise açık turuncu renktedir. Diğer tüm mantarlar gibi kanlıca mantarı da bol miktarda su içermektedir ve toplandıktan sonra kurumaya başlar. Bu nedenle taze tüketmekte fayda vardır. Eğer kış için hazırlanacaksa iyice temizleyip fırınladıktan sonra derin dondurucuda saklanabilir. Eğer toplandıktan sonra sıcakta bekletilirse kurtlanma gösterebilir (URL-14, 2017).

Şekil 4.20: Kanlıca mantarı (*Lactarius salmonicolor*).

Ulus ilçesinde 35.000-40.000 ha ve Kumluca beldesinde 15.000 ha alanda kanlıca mantarı alanları bulunmaktadır. Bartın’da Ulus, Kumluca, Ardıç ve Sökü’de yoğun olarak bulunmaktadır. Eylül-kim ayında toplanmaktadır. Köyde yaşayan aile bireylerinin tümü tarafından toplanır. Toplanması bıçak yardımıyla kopartılarak yapılır. Daha sonra kadınlar bunu mahalli pazarlarda satmaktadır. Ormandan toplanan mantarların mahalli pazarlarında satılması ile ekonomik bir kazanç elde edilmektedir. Bu mantarın ekonomik olarak kültür ortamında üretilmesi mümkün değildir. Kanlıca mantarı en beğenilen mantarlardan biridir. Satış şekli ambalajsızdır. Sote, ızgara, kızartma, közleme, turşu vs. de kullanılır. Yaban hayvanları tarafından da sevilmektedir, bundan dolayı bulunması zordur.

c) Acı mantar (*Lactarius piperatus*)

Acı mantar kimi yörede “ak mantar” veya “koç mantar” adlarıyla da bilinmektedir. Karadeniz bölgesinde nemli yerlerde yetişen bir mantar türüdür. İlkbahardan sonbahara kadar araziden toplanması mümkündür. Acı mantar Bartın yöresinde çok sevilerek tüketilen bir mantar türüdür. Hafif krem veya beyazımsı bir rengi vardır. C ve B vitaminleri yönünden zengindir. Ayrıca fazla miktarda fosfor, kalsiyum, potasyum ve folikasit ile az miktarda yağ ve şeker içermektedir. Bu özelliklerinden dolayı sinir sistemini düzenleyici etkisinin bulunduğu, kolesterolü düşürdüğü ve kansızlığı giderdiği ifade edilmektedir (URL-15, 2017) (Şekil 4.21).

Şekil 4.21: Acı mantar (*Lactarius piperatus*).

Acı mantar Ulus Orman İşletme Müdürlüğüne bağlı Kumluca Orman İşletme Şefliğinde yaklaşık 15000 ha arazide yayılış göstermektedir. Araziden temmuz ve ağustos aylarında toplanmaktadır. Köyde yaşayan aile bireylerinin tümü birlikte toplar. Toplanması bıçak yardımıyla kopartılarak yapılır. Daha sonra kadınlar bunu mahalli pazarlarda satmaktadır. Mantarın acı olmasından dolayı genelde eldiven kullanılır göze geldiğinde yakmaktadır. Satış şekli ambalajsız şekildedir. Mantarın tazeyken satılması gerekir. Mantar, kansızlığa iyi gelir, kolesterolü düşürür. Mantarın kullanım alanı, satış, yemeklere lezzet, konserve ve turşu yapımında kullanılır.

4.3 Odun Dışı Orman Ürünlerinin Üretim ve Pazarlama Sorunları ve Çözümleri

İlgi grupları tarafından dile getirilen ODOÜ'lerin üretim ve pazarlama sorunları ve bunların çözüm önerileri, ranking yöntemiyle sıralanarak Tablo 4.2'de gösterilmiştir. Bu tablodan anlaşıldığı gibi odun dışı orman ürünlerinin üretim ve pazarlama konularında karşılaşılan sorunlar ve bunların çözümü için getirilen öneriler ilgi gruplarına (aktarlar, üretici/satıcı (köylüler, yöre halkı) ve işletme yöneticileri) farklılık göstermektedir. Bu bağlamda sorunlar kapsamında **aktarlar** en önemli sorunları; “olgunlaşmamış ürünlerin toplanması, iyi kurutulmamış, yeterince temizlenmemiş, ıslak veya çürümüş, buzulmuş ve tazeliği kaybolmuş, ambalajsız ürünlerin aktarlara getirilmesi” şeklinde belirtmiştir. **Üreticiler ve satıcılar** ise en önemli sorun olarak “kötü arazi ve hava koşullarını, müşterilerin kaliteden daha çok fiyatı önde tutmasını, benzer malı çok kişinin satmasını, taşıma ve depolama olanaklarının yetersizliğini” ifade etmiştir. **Orman işletmesi yöneticileri** ise; “ODOÜ'lerin

envanterinin net bir şekilde bilinmemesini, personel sayısındaki yetersizlikleri, geniş bir alana yayıldığı için ODOÜ'lerin üretim ve pazarlama süreçlerinin izlenememesi, kontrol edilememesini, kayıt edilememesini, halkın tarife bedeli ödemedi, yasa ve yönetmeliklere uymadan kaçak yollardan ürün toplamasını" önemli sorunlar olarak belirtmiştir.

Tablo 4.2: Bartın'da ODOÜ'lerle ilgili sorunlar ve çözümler.

Sorunlar/Çözümler	Aktarlar	Üretici-Satıcılar/Köylüler	İşletme Yöneticileri	
Üretim - pazarlama sorunları	1	Ürünlerin taze olmaması (3)	Hava şartlarının kötü (kuraklık vb.) ve arazinin engebeli olması (35)	Deneyimli orman muhafaza memurları emekli olduğu için eleman yetersizliği nedeniyle ODOÜ'lerin üretim/toplama, taşıma ve takibinde sorunlar yaşanıyor (3)
	2	Ürünlerin tam kurutulmamış, yaş veya çürümüş halde gelmesi (2)	Ürünün kalitesinden çok fiyatına bakılması ve maliyetine satılmasına rağmen fiyatın pahalı bulunması (24)	ODOÜ'ler dağınık yayılış gösterdiğinden üretiminde köylüyle mutabakat sağlamak ve denetlemek zorluğu var (2)
	3	Ürünlerin temizlenmeden ve açık halde gelmesi (2)	Aynı ürünü birden fazla kişinin satması (rakiplerin çok olması) ve ürün bolluğu (14)	Köylüler ODOÜ'ler için tarife bedeli ödemeyi kabullenmiyor ve toplama işinde mevzuata uymuyorlar (2)
	4	Ürünlerin olgunlaşmadan toplanması (1)	Ürünlerin alıcılar tarafından tanınmaması (9)	ODOÜ'lerin envanteri net bilinmemektedir, satış ve üretim miktarlarının kayıtları tutulmamaktadır (2)
	5		Üretim yerinden depolama ve satış yerine nakliye sorunları (8)	Defne üretiminde alıcı firmaların köylüye farklı fiyat vermesi kargaşa yaratmaktadır (1)
	6		Ürünlerin tazeliğinin muhafaza edilmemesi ve depolanacak yer olmaması (7)	
	7		Ürünlerin tam kurumamış ve paketlenmemiş halde satılması (7)	
	8		Toplamanın yorucu ve zahmetli olması (3)	
	9		Mantar türlerinde alıcıların zehirli olabilir korkusu (2)	
Üretim - pazarlama çözüm önerileri	1	Yöre halkı ODOÜ'lerin hasat edilmesi, temizlenmesi, kurutulması, taşınması, muhafazası ve pazarlanması konularında eğitilmelidir (3)	Ürünlerin saklanması için soğuk hava depolarına ihtiyaç vardır (13)	ODOÜ'lerden elde edilen gelirlerde araçların payının azaltılması ve yöre halkının hissesinin artırılması, bunun için yöre halkının örgütlü (kooperatif kurması vb.) davranması sağlanmalıdır (4)
	2	Bartın'da ODOÜ'lerin işlenmesi ve değerlendirilmesi ile ilgili tesisler kurulabilir (2)	ODOÜ'lerin üretimi, satışı ve boş arazilerde kültürünün yapılması konularında köylüler teşvik (hibe, kredi vb.) edilmelidir (9)	Orman işletme müdürlüklerinde ODOÜ'lerle ilgili eleman eksikliği giderilmeli, bilimsel ve idari bir birim kurulmalı, bu işler için özel eleman görevlendirmeli ve planlı çalışılmalıdır (3)
	3		Maliyet ve ulaşılabilirlik açısından nakliyeyi kolaylaştırmak gerekmektedir (9)	ODOÜ'lerin (özellikle kestanenin) işlenmesi ve depolanması konusunda fabrika ve soğuk hava deposu kurulması konusunda devletin yöre halkına yol göstermesi, kredi vb. yardımlarla desteklemesi sağlanmalıdır (3)
	4		Yöre halkının ODOÜ'ler konusunda bilgilendirilmesi ve eğitimi sağlanmalıdır (6)	Köylünün eğitimi ve bilgilendirilmesi sağlanmalıdır, bu amaçla toplantılar ve kurslar düzenlenmelidir (3)
	5		ODOÜ'lerin doğal, organik ve sağlıklı faydalı olduğu tüm toplum kesimlerine anlatılmalıdır (5)	İl genelinde defne gibi diğer ODOÜ'lerin de işlenmesi, değerlendirilmesi, gelir, katma değer ve istihdam etkisinin artırılması için çalışmalar yapılmalıdır (1)
	6		Her üretici/satıcının kendi bölgesinde satış yapmalı, bu amaçla kontroller yapılmalıdır (3)	Mahalli pazarlarda denetim yapılmalı, arazide üretim çalışmaları denetlenmeli ve takip edilmeli ve gerektiğinde cezai yaptırımlar uygulanmalıdır (1)
	7		ODOÜ'leri toplama ve yetiştirme zorluklarına göre fiyatın pahalı olmadığı alıcılar tarafından bilinmesi sağlanmalıdır (2)	

Aynı şekilde odun dışı orman ürünlerinin üretim ve pazarlama aşamalarında karşılaşılan sorunların çözümü için geliştirilen öneriler de ilgi gruplarına göre fark etmektedir. Bu kapsamda **aktarlar**; ürün toplama, kurutma, taşıma, depolama ve pazarlama konularında yöre halkının eğitilmesi gerektiğini önermiştir. Diğer bir ilgi grubu olan **üreticiler ve satıcılar**; “ürün saklama ve depolama olanakları (soğuk hava deposu vb.) artırılmalı, taşıma imkanları iyileştirilmeli, yöre halkı ODOÜ’lerin toplanması ve pazarlanması konularında teşvik edilmeli (hibe, kredi vb. ile) ve eğitilmeli” şeklinde çözüm önerileri ortaya koymuştur. **Orman işletmesi idarecileri** ise; “odun dışı orman ürünlerinden sağlanan gelirden yöre halkının aldığı pay arttırılmalı, yöre halkı örgütlü davranmalı, orman işletmelerindeki personel yetersizliği giderilmeli, orman işletmelerinin bünyesinde ODOÜ’lerle ilgili bir birim kurulmalı, Bartın ili ölçeğinde odun dışı orman ürünlerinin değerlendirmesini sağlayacak tesisler yapılmalı, devlet yöre halkını kredi vb. yardımlarla desteklemeli ve eğitmeli” şeklinde öneriler geliştirmiştir.

Yani her ilgi grubu sorunlara ve çözüm önerilerine haklı olarak kendi açısından bakmaktadır. Ancak sorunlara yönelik çözüm önerilerin tümü bir bütün olarak düşünüldüğünde ve yaşama geçirildiğinde; il bazında ODOÜ’lerin gerçek üretim potansiyelinden tam olarak yararlanılmış ve gerçek sosyoekonomik katkısı ortaya konulmuş olacaktır.

4.4 Odun Dışı Orman Ürünlerinin Kırsal Kalkınma Üzerindeki Etkileri

4.4.1 Ekonomik Etkisi

Yürürlükteki mevzuata göre devlet ormanlarından tarife bedeli karşılığında odun dışı orman ürünlerinin toplanmasına ilgili yerdeki orman idaresi müsaade etmektedir. Yöre halkı (ya da orman köylüsü) devlet ormanlarından tarife bedeli karşılığında topladığı odun dışı orman ürünlerinin belirli bir bölümünü evsel tüketimde kullanmaktadır. Diğer kalan bölümünü ise muhtelif müşterilere (bireysel alıcılar, toptancılar, aracılar vb.) satmaktadır. Dolayısıyla odun dışı orman ürünlerinin toplanması ve pazarlanması nedeniyle müteselsil olarak orman idaresi, yöre halkı (veya orman köylüsü), aracı firmalar ve ihracatçılar bir dizi gelir elde etmekte ve bu sayede işlendirme yapılmaktadır. Bu tez çalışmasında yöre halkının, aracı firmaların ve ihracatçıların elde ettikleri geliri tam olarak belirlemek olası değildir. Fakat Ulus ve Bartın orman işletmelerinin odun dışı orman ürünlerinden sağladıkları tarife bedelleri belirlenmiştir (Tablo 4.3) (BOİM, 2018; UOİM, 2018). Belirlenen bu değerlere

dayanarak yöre halkının, aracı firmaların ve ihracatçıların sağladığı gelirler de dolaylı bir şekilde ortaya konmuştur.

Tablo 4.3: Yıllara ve işletme müdürlüklerine göre ODOÜ'ler.

Orman İşletmesi	ODOÜ Adı	2016			2017		Genel (2017 Fiyatlarıyla)		
		Miktar (kg)	Cari Fiyatlarla TL	2017 Fiyatlarıyla TL*	Miktar (kg)	TL	Toplam TL	Ortalama TL	%
Bartın	Defne	5.235.700	366.499	417.808,86	6.920.000	553.600	971.408,86	485.704,43	99,9
Ulus	Kestane	2.250	405	461,70	--	--	461,70	230,85	0,05
	Kuşburnu	2.480	124	141,36	2.000	120	261,36	130,68	0,03
	Kızılcık	757	37,85	43,15	3.000	180	223,15	111,58	0,02
	İhlamur	--	--	--	50	16,5	16,50	8,25	0,00
Toplam		5.241.187	367.065,85	418.455,07	6.925.050	553.917	972.371,57	486.185,79	100

*2016 cari fiyatları TÜİK tarafından yayınlanan ve 2003 yılı = 100 alınarak oluşturulan Yİ-ÜFE endeks tablosu kullanılarak 2017 yılına baliğ edilmiştir.

Tablo 4.3'e göre Bartın'da yasalara uygun olarak, tarife bedeli karşılığında devlet ormanlarından toplanan en önemli odun dışı orman ürünleri sırasıyla şunlardır; defne, kestane, kuşburnu, kızılçık ve ıhlamur. Tez çalışması kapsamında saptanan ceviz, mürdüm eriği, kekik, böğürtlen, yaban mersini, kocayemiş, istiridye mantarı, kanlıca mantarı ve acı mantar vb. odun dışı orman ürünleri ise yöre halkı tarafından hiçbir bir bedel ödmeden devlet ormanlarından illegal bir şekilde üretilmektedir. Yöredeki orman işletmelerinin, orman-halk ilişkilerini iyi tutmak amacıyla, bu illegal faydalanma şekline müdahale etmedikleri belirlenmiştir.

Bartın ili sınırları içinde faaliyette bulun Bartın ve Ulus devlet orman işletmeleri 2016-2017 döneminde yıllık ortalama 6.083.119 kg ODOÜ'den 486.185,79 TL gelir elde etmiştir. Bunun %99,9'u defne üretiminden sağlanmıştır. Odun dışı orman ürünlerinden yöre halkının, aracı firmaların ve ihracatçıların sağladığı gelirleri tahmin etmek için de yapılmış çeşitli yayınlardaki (Kızmaz, 2000; Sakarya ve Canlı, 2011; Balcı, 2017) rakamlardan yararlanılmıştır. Bu yayınlarda odun dışı orman ürünlerinin ticaretinde elde edilen toplam gelirden orman idaresinin %3, yöre halkının %30, aracı firmaların ve ihracatçıların %67 hissesinde paylar aldıkları ifade edilmektedir. Dolayısıyla bu yüzdeler temel alınarak, mevzuata uygun olarak toplanan ve ticareti yapılan ODOÜ'lerden yöre halkının 4.861.857,90 TL/yıl, aracı ve ihracatçıların 10.858.149,31 TL/yıl gelir elde ettiği kestirilmiştir. Dolayısıyla Bartın ilinde odun dışı orman ürünlerinin üretimi ve pazarlanması süreçlerinde yer alan orman idaresi, yöre halkı, aracı firmalar ve ihracatçıların toplamı olarak 16.206.193 TL/yıl ekonomik katkı elde edilmiştir. Mevzuat dışı yapılan faydalanmaların da hesaba katılmasıyla bu ekonomik katkının daha da büyüyeceği açıktır. Diğer yandan odun

dışı orman ürünlerinin üretimi ve pazarlanması nedeniyle pek çok sektöre ara malı ve hammadde temin edildiği ve destek olunduğu, ODOÜ'lerin bu sektörlerde işlenmesi nedeniyle ülke ekonomisine katma değer yaratıldığı ve işgücü istihdam edildiği belirlenmiştir.

4.4.2 Sosyoekonomik Etkileri

Araştırma sahasındaki orman işletme yöneticileri ile yapılan görüşmeler sonucunda; odun dışı orman ürünlerinin üretiminin ve satışının yöredeki orman teşkilatı ile köylü arasındaki ilişkilere, kırsal alandan kente göçü önlemeye, istihdam yaratmaya ve böylece kırsal kalkınma üzerindeki etkileri Likert ölçeği (5 noktalı) yardımıyla değerlendirilmiş ve sonuçlar Tablo 4.4'de gösterilmiştir.

Tablo 4.4: ODOÜ'lerin sosyoekonomik etkileri (%).

ODOÜ'lerin	Zayıf (1)	Az (2)	Orta (3)	Fazla (4)	Çok Fazla (5)	Toplam
1.Orman-köy ilişkilerini geliştirmeye etkisi			12,5	12,5	75	100
2.Köyden kente göçü önlemeye etkisi	25	12,5	12,5	12,5	37,5	100
3.İstihdama etkisi		12,5	50		37,5	100
4.Kırsal kalkınmayı desteklemeye etkisi		12,5	37,5	12,5	37,5	100

Tablo 4.4'den anlaşıldığı gibi odun dışı orman ürünlerinin üretimi ve pazarlanması orman idaresi ile yöre halkı (köylü) ilişkilerine, kırsal alandan şehirlere yapılan göçü önlemeye, işgücü istihdamına ve böylece sürdürülebilir kırsal kalkınmaya ortalamanın üzerinde pozitif etkiler yapmaktadır. ODOÜ'lerin en çok etkisi %75 ile orman idaresi ile yöre halkı ilişkilerini geliştirmeye olmuştur. İkinci sırada istihdama yaratmaya etkisi %50 ile olmuştur. Kırsal alandan şehirlere yapılan göçü önlemeye ve kırsal kalkınmayı desteklemeye etkisi de pozitif yönde yaklaşık %37,5 olarak ifade edilmiştir. Diğer yandan odun dışı orman ürünlerinin üretimi ve pazarlanması aşamalarında kimi sektörlerle girdi sağlanarak destek olunduğu, böylece ülke ekonomisine ve kalkınmaya katkılar sağlandığı saptanmıştır.

BÖLÜM 5

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu tez çalışmasında; Bartın ilinde yetişen ve ekonomik bir getirisi olan odun dışı orman ürünleri; *kestane, ıhlamur, ceviz, kuşburnu, defne, kızılıçık, mürdüm eriği, kekik, böğürtlen, kocayemiş, yaban mersini, istiridye mantarı, kanlıca mantarı ve acı mantar* şeklinde saptanmıştır. 2016-2017 döneminde yöre halkı (köylüler) tarafından Bartın ilindeki devlet ormanlarından legal olarak toplanan yıllık ortalama 6.083.119 kg ODOÜ'den dolayı orman idaresinin (Bartın ve Ulus orman işletmeleri) 2017 yılı fiyatlarıyla 486.185,79 TL/yıl gelir sağlamış, yöre halkı 4.861.857,90 TL/yıl, aracı firmalar ve ihracatçılar ise 10.858.149,31 TL/yıl gelir elde etmiştir. Dolayısıyla orman idaresi, yöre halkı, aracı firmalar ve ihracatçıların elde ettikleri gelirlerin toplamına dayanarak, Bartın ilinde üretilen ve pazarlanan ODOÜ'lerden dolayı il ve ülke ekonomisine toplam 16.206.193 TL/yıl ekonomik katkı sağlandığı saptanmıştır.

Diğer yandan Bartın ilinde odun dışı orman ürünlerinin üretimi ve pazarlanması nedeniyle orman idaresi ile yöre halkı (köylü) ilişkilerine, kırsal alandan şehirlere yapılan göçü önlemeye, işgücü istihdamına ve böylece sürdürülebilir kırsal kalkınmaya ortalamanın üzerinde pozitif etkiler yapılmıştır. Ayrıca pek çok sektöre ara malı ve hammadde temin edildiği ve destek olunduğu, ODOÜ'lerin bu sektörlerde işlenmesi nedeniyle ülke ekonomisine katma değer yaratıldığı anlaşılmıştır. Elde edilen sonuçlara dayanarak, odun dışı orman ürünlerinin üretimi ve pazarlanması aşamalarındaki sorunların giderilmesi, katma değer yaratma potansiyellerinin harekete geçirilmesi, kırsal alanda istihdam sağlanması, göçün önlenmesi yöre insanına sağlanan ekonomik katkılarının artırılması amacıyla aşağıdaki değerlendirmeler ve öneriler ortaya konmuştur:

1. Odun dışı orman ürünlerinin toplanması, taşınması, muhafazası, depolanması ve pazarlanması konularında bilgi, teknoloji ve alt yapı oluşturulmalı, özellikle il bazında soğuk hava depoları kurulmalı ve taşıma imkanları geliştirilmelidir.

2. Yöre halkı odun dışı orman ürünlerinin toplanması, değerlendirilmesi ve pazarlanması konularında teşvik edilmeli (hibe, kredi vb.), eğitilmeli, örgütlü hareket etmeli ve devlet öncülük etmelidir.

3. ODOÜ'lerin üretim ve pazarlama aşamalarında yer alan ilgi grupları (STK, kamu kurumları, kooperatifler vb.) ile işbirliği yapılmalı ve buna uygun bir politika benimsenmelidir.

4. Odun dışı orman ürünlerinden sağlanan gelirin üretim ve pazarlama süreçlerinde yer alan aktörler arasında adil paylaşılması, bu bağlamda yöre halkının aldığı payın artırılması gerekmektedir.

5. Odun dışı orman ürünlerinin üretim ve pazarlama süreçlerinin etkili bir şekilde takip ve kontrol edilebilmesi için, orman işletmelerindeki personel yetersizliği giderilmeli, orman işletmelerinin bünyesinde ODOÜ'lerle ilgili bir birim kurulmalıdır.

6. ODOÜ'lerin envanterinin yapılması, üretim ve pazarlama miktarlarına ilişkin sağlıklı ve yeterli bir kayıt sisteminin oluşturulması, sertifikasyon ve araştırma-geliştirme çalışmalarına önem verilmesi gerekmektedir.

7. Mevzuata uygun olmayan yollardan odun dışı orman ürünü toplatılmaması, yasal şekilde toplatılması, bunun için yöre halkı ile uyum ve işbirliği içinde planlı ve programlı çalışılması gerekmektedir.

8. Defne yaprağında olduğu gibi, diğer orman ürünlerini de (özellikle kuşburnu, kestane, kızcılık için) il bazında değerlendiren, istihdam yaratan ve katma değer sağlayan tesisler kurulabilir.

9. Odun dışı orman ürünlerinin kırsal kalkınmada önemli bir araç olduğu, başta sağlık olmak üzere pek çok alanda kullanıldıkları ve fayda sağladıkları konularında toplumsal algı yönetimi yapılmalı, tüm toplum kesimleri bilgilendirilmeli ve bu anlayışa uygun bir toplumsal ve siyasal irade ortaya konmalıdır.

Netice olarak, Bartın ilinde odun dışı orman ürününün bakımında zengin bir potansiyel bulunmaktadır. Bu potansiyeli kırsal kalkınmada etkili bir araç olarak kullanmak mümkündür. Fakat defne yaprağı hariç, diğer ODOÜ'ler yönünden yeterli ve etkili değerlendirme ve kullanım söz konusu değildir. Bu nedenle yukarıda bahsedilen önlem ve önerilerin yaşama ve uygulamaya aktarılması durumunda Bartın ilindeki mevcut ODOÜ potansiyeli harekete geçirilmiş olacaktır. Böylece ODOÜ'lerin gerçek anlamda sürdürülebilir kırsal kalkınmaya ekonomik katkısı ve sosyoekonomik etkileri (katma değer yaratma, göçü önleme, diğer sektörlerle desteği vb.) ortaya çıkacaktır.

KAYNAKLAR

- Açıkgöz Altunel, T. (2011). Odun Dışı Orman Ürünlerinin Dünyada ve Türkiye’de Sosyoekonomik Boyutu. İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi, İstanbul, 220 s.
- Akkemik, Ü. (Editör). (2014). Türkiye’nin Doğal-Egzotik Ağaç ve Çalıları II. Orman Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 680 s.
- Akyıldız, M. H. ve Ateş, S. (2006). Kastamonu odun dışı orman ürünlerinin durumu ve yöreye katkısı. 1.Uluslararası Odun Dışı Orman Ürünleri Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, ISBN 975-6983-49-3, s.27-33, 1-4 Kasım, Trabzon.
- Akyol, A. (2013). Türkiye Odun Dışı Orman Ürünleri Kaynaklarının Sürdürülebilir Orman Yönetiminin Ölçüt ve Göstergeleri Açısından Bir Değerlendirmesi. 2023’e Doğru 2. Doğa ve Ormancılık Sempozyumu, Bildiriler Kitabı,, s.303-315, 31 Ekim-3 Kasım, Antalya.
- Akyüz, N., Çoşkun, H. ve Bakırcı, İ. (1996). Kuşburnunun besin değeri kullanım alanları. Kuşburnu Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, 5-6 Eylül, Gümüşhane, s.271-279.
- Alkan, H., Tolunay, A. ve Korkmaz, M. (2006). Isparta İlinde Kekik Yetiştiriciliğinin Geliştirilmesine ilişkin Yapılan Çalışmaların Değerlendirilmesi. 1.Uluslararası Odun Dışı Orman Ürünleri Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, ISBN 975-6983-49-3, s.34-41, 1-4 Kasım, Trabzon.
- Balcı, Ö. (2017). Odun Dışı Bitkisel Ürünler. Orman Genel Müdürlüğü, Bitkisel Ürünler Şube Müdürlüğü, Power Point Sunu, 37 slayt, <http://ormuh.org.tr/02.06.2017>.
- Bayramoğlu, M. M. (2007). Doğu Karadeniz Bölgesinde Tıbbi bitkilerin Pazarı Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Bayramoğlu, M. M. (2013). Türkiye ormancılığında odun dışı orman ürünlerinin ekonomik açıdan değerlendirilmesi üzerine bir araştırma (Doğu Karadeniz Bölgesi örneği). 2023’e Doğru 2. Doğa ve Ormancılık Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, 31 Ekim-3 Kasım, Antalya, s.317-330.
- BOİM, (2018). Bartın Orman İşletme Müdürlüğü’nün 2016 ve 2017 yılı kayıtları. Bartın.
- CBD, (2001). Sustainable Management of Non-Timber Forest Resources. Technical Series No:6, Montreal, Canada.
- Chamberlain, J., Bush, R. ve Hammett, A. L. (1998). Non-Timber Forest Products. The Other Forest Products, *Forest Products Journal*, Vol 48, No 10, Bethesda, MD, 10-18.
- Chopra, K. (1997). The Valuation and Pricing of Non-Timber Forest Products: Conceptual Issues and a case Study from India, Institute of Economic Growth, Delhi, India.
- Daşdemir, İ. 2019. Bilimsel Araştırma Yöntemleri (2. Basım). Nobel Akademik Yayıncılık

ve Danışmanlık Tic. Ltd. Şti., Yayın No: 1536, ISBN 978-605-320-442-8, 210 s., Ankara.

Daşdemir, İ. ve Söğüt, T. (2017). Bartın’da Odun Dışı Orman Ürünleri ve Değerlendirilme Olanakları. Türkiye Ormancılar Derneği IV. Ulusal Ormancılık Kongresi, Bildiriler Kitabı, II. Cilt, ISBN: 978-605-64482-9-4 (2.c), s.13-30, 15-16 Kasım, Antalya.

Davis, L. ve Summer, E. (2002). There is More to a Forest than Trees, Research-Virginia Tech. University, VA.

Erdoğan, G., Soysal, Y. ve Öztürk, M. (2009). Bat Karadeniz Sahil Kesiminde Organik Kestane (*Castanea sativa* Mill.) ve defne (*Laurus nobilis* L.) Üretim Potansiyeli. Orman Genel Müdürlüğü İkinci Odun Dışı Orman Ürünleri Paneli, Tebliğler Kitabı, s.89-95, 21-22 Ekim, İzmir.

FAO (1995a). Non-Wood Forest Products for Rural Income and Sustainable Forestry. Non Wood Forest Products 7, M-30, ISBN 92-5-103765-5, FAO, Rome, 135 p.

FAO (1995b). Trade Restrictions Affecting International Trade in Non-Wood Forest Products, Non-Wood Forest Products 8, M-37, ISBN 92-5-103767-1, FAO, Rome, 47 p.

Hammett, A. L. ve Chamberlain, J. L. (1999). Sustainable Use of Non-Traditional Forest Products: Alternative Forest-Based Income Opportunities, Department of Wood Science and Forest Products, Virginia Tech, VA.

İlter, E. ve Ok, K. (2012). Ormancılık ve Orman Endüstrisinde Pazarlama İlkeleri ve Yönetimi (Üçüncü Baskı). HTC Matbaacılık, ISBN 978-975-96967-5-7, Ankara, 423 s.

Jones, E.T., McLain, R.J. ve Lynch, K. A. (2004). The Relationship Between Nontimber Forest Product Management and Biodiversity in the Unites States, IFCAE Project Report.

Kaplan, E. (2013). Orman Ekosisteminde Odun Dışı Bitkisel Ürünler. 2023’e Doğru 2. Doğa ve Ormancılık Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, s.187-200, 31 Ekim-3 Kasım, Antalya.

Karayılmazlar, S. ve Yazıcı, H. (2002).Türkiye’nin Odun Dışı Orman Ürünleri İçerisinde Batı Karadeniz Bölgesinde Yetişen Defnenin (*Laurus nobilis* L.) Ekonomik Değeri ve Önemi. II. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi, Bildiriler Kitabı, Cilt 1, s.289-295, 15-18 Mayıs, Artvin.

Kayacık, H. (1981). Orman ve Park Ağaçlarının Özel Sistematığı, II. Cilt, Angiospermae (Kapalı Tohumlar). İstanbul Üniversitesi, Orman Fakültesi Yayın No: 2766 / 287, İstanbul, 232 s.

Kızmaz, M. (2000). Policies to promote sustainable operations and utilization of non-wood forest products in Turkey. Seminar Proceedings, Harvesting of Non-Wood Forest Products, 2-8 October, Menemen, İzmir, pp.97-112.

- Korkmaz, M. (2013). Odun Dışı Bitkisel Orman Ürünlerinin Planlanmasına Yönelik Değerlendirmeler. 2023'e Doğru 2. Doğa ve Ormancılık Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, s.225-236, 31 Ekim-3 Kasım, Antalya.
- Leakey, R. B., Temu, A. B., Melynk, M. ve Vantomme, P. (1996). Domestication and Commercialization of Non-Timber Forest Products. Non-Wood Forest Products Series 9, Rome, 92-5-103935-6.
- Mamıkoğlu, N. G. (2015). Türkiye'nin Ağaçları ve Çalıları. NTV Yayınları, ISBN 6055813499, İstanbul, 728 s.
- MEB (2013). Tarım Teknolojileri Üzümsü Meyve Yetiştiriciliği 2. Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 104 s.
- OGM (2012). Ceviz Eylem Planı 2012-2016. TC Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 44 s.
- OGM (2013a). Kestane Eylem Planı 2013-2017. Orman Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 56 s.
- OGM (2013b). Ormanlarımızda Yayılış Gösteren Asli Ağaç Türleri. Orman Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 48 s.
- OGM (2015). Türkiye Orman Varlığı-2015. Orman Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 32 s.
- OGM (2016a). Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, Odun Dışı Ürün ve Hizmetler Dairesi Başkanlığı, Orman Dışı Orman Ürünlerinin Envanter ve Planlanması ile Üretim ve Satış Esasları, Tebliğ No:302, Ankara, 119 s.
- OGM (2016b). Defne Eylem Planı 2016-2020. Orman Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 37 s.
- Okan, T. ve Şafak, İ. (2004). Kekik, Defne ve Çam Fıstığının Üretimi ve Pazarlanması. Doğu Akdeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü, *DOĞA Dergisi*, Sayı: 10, Tarsus, s.101-129.
- Okan T. ve Köse C. (2013). Kırsal kalkınma aracı olarak coğrafi işaretlerinin kullanım olanakları ve odun dışı orman ürünleri açısından bir değerlendirme. 2023'e Doğru 2. Doğa ve Ormancılık Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, 31 Ekim-3 Kasım, Antalya, s.201-216
- OK (2015). 6831 Sayılı Orman Kanunu (2015 yılında değişik). Yayımlandığı Resmi Gazete Tarih: 8.9.1956, Sayı: 9402, Yayımlandığı Düstur Tertip: 3, Cilt: 37, Sayfa: 2457.
- Öztürk, A., Türker, M. F. ve Koçak, F. (1999). Orman Mülkiyet Sorunlarının Çözümüne Alternatif Bir Yaklaşım: Artvin Orman Bölge Müdürlüğü Kestane Meyvesi Üretimi Projesi. Doğu Karadeniz Bölgesinde Kadastro ve Mülkiyet Sorunları Sempozyumu, s.145-155, 11-12 Ekim, Trabzon.

- Öztürk, A., Türker, M. F., Pak M. ve Tiryaki, E. (2001). Türkiye ormancılığında odun dışı orman ürünleri işletmeciliğinde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri. 1.Ulusal Ormancılık Kongresi, Türkiye Ormancılar Derneği Kongre Serisi No: 1, 19-20 Mart, Ankara, s.306-316.
- Öztürk, A., Türker, M. F. ve Tiryaki, E. (2002). Ülkemiz ormancılık sektöründe odun dışı orman ürünleri kapsamında değerlendirilen odun dışı bitkisel ürünlerin işletmeciliği. II. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi, Bildiriler Kitabı, Cilt 1, 15-18 Mayıs, Artvin, s.270-279.
- Öztürk, A., Türker, M.F., Pak, M. ve Durusoy, İ. (2006). Türkiye’de odun dışı orman ürünlerinin sürdürülebilir işletmeciliği, mevcut durum, sorunlar ve çözüm önerileri. 1.Uluslararası Odun Dışı Orman Ürünleri Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, 1-4 Kasım, Trabzon.
- Sakarya, S. ve Canlı, Ş. (2011). Odun Dışı Orman Ürünleri (Orman Tali Ürünleri) Sektör Raporu. Orta Anadolu Ağaç Mamulleri ve Orman Ürünleri İhracatçıları Birliği, Ankara, 16 s.
- Serin, H., Alma, M. H. ve Ertaş, M. (2006). Türkiye’de defne ve kekik yağının ihracat-ithalat durumları. 1.Uluslararası Odun Dışı Orman Ürünleri Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, 1-4 Kasım, Trabzon, s.853-860.
- Şeker, M., Yücel Z. ve Nurdan, E. (2004). Çanakkale yöresi doğal florasında bulunan kocayemiş (*Arbutus unedo* L.) popülasyonunun morfolojik ve pomolojik özelliklerinin incelenmesi. Tarım Bilimleri Dergisi, 10 (4): 422-427.
- Şen, G., Erkan Buğday, S. ve Açıkgöz Altunel, T. (2016). Kastamonu İli Odun Dışı Orman Ürünleri Pazarı. Kastamonu Üniversitesi KÜBAP-01/2012-25 nolu Bilimsel Araştırma Projesi Kesin Raporu, Kastamonu, 70 s.
- Tokcan, M., Şenel, P. ve Kınış, S. (2006). Bolu İli Odun Dışı Orman Ürünlerinin Tespit ve Değerlendirilmesi. 1.Uluslararası Odun Dışı Orman Ürünleri Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, ISBN 975-6983-49-3, s.283-292, 1-4 Kasım, Trabzon.
- Turna, İ., Atar, F. ve Atar, E. (2014). Odun Dışı Orman Ürünü Olarak Kestane (*Castanea sativa* Mill.)’nin Türkiye Ormancılığındaki Önemi. III. Uluslararası Odun Dışı Orman Ürünleri Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, s.958-967, 8-10 Mayıs, Kahramanmaraş.
- TÜİK (2017). Türkiye İstatistik Kurumu. www.tuik.gov.tr. 04.01.2017.
- Tümerdirim, M., Karaduman, H. ve Körük, B. (2009). Türkiye’de Odun Dışı Orman Ürünlerinin Sürdürülebilir Üretimi ve Pazarlanmasında Kooperatiflerin Önemi. Orman Genel Müdürlüğü İkinci Odun Dışı Orman Ürünleri Paneli, Tebliğler Kitabı, s.96-100, 21-22 Ekim, İzmir.
- Türkoğlu, T., Büyüksakallı, H., Ulusoy, H. ve Yıldıztekin, M. (2014). Muğla Orman Bölge Müdürlüğü Odun Dışı Orman Ürünleri Üretiminin Zaman Serileri Analizi İle Ön

Görüşü. III. Uluslararası Odun Dışı Orman Ürünleri Sempozyum Bildiriler Kitabı, s.199-208 8-10 Mayıs 2014, Kahramanmaraş.

UOİM (2018). Ulus Orman İşletme Müdürlüğünün 2016 ve 2017 yılı kayıtları. Ulus.

URL-1 (2017). http://cografyaharita.com/haritalarim/4l_bartin_ili_haritasi, (16.08.2017).

URL-2 (2017). <http://www.yemekmutfak.com/beslenme-diyet/1/105/kestanenin-faydalari-nelerdir-besin-degeri-nedir-nasil-pisirilir>, (17.08.2017).

URL-3 (2017). <http://www.faydalarizararlari.com/ihlamurun-faydalari>, (16.08.2017).

URL-4 (2017). <http://www.kusburnu.gen.tr/kusburnu-agaci.html>, (19.08.2017).

URL-5 (2017). <http://www.kusburnu.gen.tr/kusburnu-agaci.html>, (9.08.2017).

URL-6 (2017). <http://www.defneyapragi.gen.tr/defne-agaci.html>, (16.08.2017).

URL-7 (2017). <http://www.agacler.org/agac.asp?id=1070>, (20.08.2017).

URL-8 (2017). <http://www.sofra.com.tr/Sozluk/Meyve/murdum-erigi>, (20.08.2017).

URL-9 (2017). <http://bitkibakimi.blogcu.com/kekik>, (20.08.2017).

URL-10 (2018). <https://www.1organik.com/dag-cilegi-kocayemis-hakkinda-bilgi.html>, (27.05.2018.)

URL-11 (2017). <http://www.sifavi.com/Bitkiler/yaban%20mersini>, (20.08.2017).

URL-12 (2017). <http://www.haberturk.com/yasam/haber/1216820-istiridye-mantari-nedir>, (20.08.2017).

URL-13 (2017). <https://www.dogalmantarlar.com/kanlica-mantari-ve-ozellikleri>, (20.08.2017).

URL-14 (2017). <https://www.dogalmantarlar.com/kanlica-mantari-ve-ozellikleri>, (20.08.2017).

URL-15 (2017). <http://www.acilservis.pro/aci-mantarin-faydalari>, (20.08.2017).

Walter, S., Vantomme, P., Kllmann, W. ve Ndeckere, F. (2003). Benefit Sharing Arrangements in the Field of Non-Wood Forest Products: Status and Links to Certification. Sustainable Production of Wood and Non-Wood Forest Products, Proceedings of the IUFRO Division 5 Research Groups 5.11 and 5.12, pp-11-120, Rotorua, New Zealand.

Yücel, E. (2005). Ağaçlar ve Çalılar 1. İnsancıl Sahaf Kitabevi, ISBN 9759374625, Eskişehir, 301 s.

Zenginbal, H. ve Gündoğdu M. (2016). Düzce ve Zonguldak İllerinde doğal olarak yetişen kocayemiş (*Arbutus unedo* L.) genotiplerinin fizikokimyasal karakterizasyonu. Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi, 31 (2016): 332-336.

EKLER

Ek-1: ÜRETİCİLER-SATICILAR (MAHALLİ PAZARLAR) İÇİN GÖRÜŞME FORMU

Bu anket formu Bartın Üniversitesi, Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü, Ormancılık Ekonomisi Anabilim Dalında yürütülen “*Bartın İlinde Odun Dışı Orman Ürünlerinin Sosyoekonomik Analizi*” adlı Yüksek Lisans Tezi kapsamında kullanılmak üzere hazırlanmıştır. Formdaki sorulara vereceğiniz cevaplar, araştırmanın yürütülmesi ve sonuçlandırılması için hayati öneme sahiptir. Anketten elde edilen bilgilerin gizliliği esas olup, sadece anonim sonuçlar bilimsel amaçla yürütülen Yüksek Lisans Tezi kapsamında kullanılacaktır. Başka herhangi bir amaçla kullanılması söz konusu değildir. Ankete katılımınız ve desteğiniz için teşekkür ederiz. Tarih:/...../2017

Prof. Dr. İsmet DAŞDEMİR
Danışman

Tuğba SÖĞÜT
YL Öğrencisi

I. Genel Bilgiler

1. Pazar Yeri:
2. Satıcının Yaşı:, Cinsiyeti:, Eğitim Durumu:.....
3. İkametgahı (İlçe-Köy):.....
4. Bartın ili odun dışı orman ürünleri üretimi ve pazarlanmasındaki rolünüz nedir?
a) Hem üretici hem satıcı b) Sadece satıcı c) Aracı ve satıcı d) Diğer
.....
(Eğer aracı ve satıcı iseniz kaç kişiden/aileden bu ürünleri satın alıyorsunuz)
5. Kaç yıldır bu işi yapıyorsunuz:
6. Bu işte kaç kişi çalışıyorsunuz:.....
7. Pazara ürünlerle birlikte geliş-dönüş yol masrafınız ne kadardır:.....
8. ODOÜ’ler dışında başka gelir kaynaklarınız nelerdir:.....
9. Ailenin aylık ortalama geliri ne kadar:.....
10. Yaşadığınız köyde ormanlardan elde ettiğiniz/sattığınız en önemli ürünler (ODOÜ’ler) nelerdir?
(En çoktan en aza doğru sıralayınız):
11. ODOÜ’ler hakkındaki bilgileri (üretimi, kullanım amacı, faydaları vb.) nasıl öğreniyorsunuz?
a) Bilgi sahibi değilim, sadece satıcıyım
b) Radyo-Televizyon-İnternet
c) Büyüklerden-Aileden
d) Çevremden
e) Kamu kurumlarından (orman, tarım vb.)
f) Danışmanlardan (Orman Mühendisi, Ziraat Mühendisi vb.)
g) Kooperatiflerden
h) Aracılardan/tüccarlardan
i) Diğer (belirtiniz).....
12. ODOÜ’lerin toplanması, işlenmesi ve satımıyla ilgili yasal düzenlemeler hakkında bilginiz var mı?
a) Hayır b) Az c) Orta düzeyde d) Çok e) Çok Fazla

II. Odun Dışı Orman Ürünleri (ODOÜ) Hakkında Bilgiler (Bartın ilinde orman alanlarından üretilen veya sattığınız ürünlere ilişkin üretim, pazarlama ve diğer bilgiler)

Bartın'da ormanlardan elde edilen ve satılan ODOÜ'ler (Öncelik sırası veriniz)		Ürünleri kimler satın alıyor? (hastalar, sağlık personeli, aktarlar, şehirliler, köylüler, herkes)	Müşterilerin ürünleri satın alma veya kullanma amacı nedir? (tedavi, sağlıklı beslenme, güzellik, kozmetik, lezzetlendirici)	Yetiştigi ve temin edildiği bölge, köy, mevki	Ürünleri toplama veya hasat mevsimi	Ürünleri toplama veya hasat işlerinde kimler çalışır? (köydeki aile bireylerinin tümü, kadınlar, çocuklar, kiralık işçiler, imece usulü)	Ürünlerin üretim veya hasat yöntemi (makinelı üretim, merdiven, bıçak vb. basit araçlarla kesme, biçme, toplama)	Ürünleri müşterilere satmadan önce bir işlem uyguluyor musunuz (hiç bir şey, temizleme, kurutma, öğütme, paketleme, depolama)	En fazla satılan mevsim	Yıllık satış miktarı (kg, ton vb.)	Köylünün işletmeye ödediği tarife bedel (aracı ise aracının köylüye ödediği bedel)	Birim satış fiyat (TL/kg vb.)
No	Adı											
1												
2												
3												
4												
5												
6												
7												
8												

III. Sorunlar ve Öneriler

1. ODOÜ'lerin üretimi (toplanması, hasat vb.) işlerinde yaşadığınız en önemli *üç sorun* (arazinin engebeli olması, hava şartları, yaban hayvanları vb.) nedir? (Öncelik sırası veriniz)

.....
.....
.....

2. ODOÜ'lerin satışında yaşadığınız en önemli *üç sorun* nedir? (Öncelik sırası veriniz)

.....
.....
.....

3. ODOÜ'lerin üretilmesi ve satışının iyileştirilmesine yönelik önerileriniz nelerdir?

.....
.....
.....
.....

İşbirliğinize, yardımlarınıza/katkılarınıza ve emeğinize teşekkür ederiz.

Ek-2: AKTARLAR İÇİN GÖRÜŞME FORMU

Bu anket formu Bartın Üniversitesi, Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü, Ormancılık Ekonomisi Anabilim Dalında yürütülen “*Bartın İlinde Odun Dışı Orman Ürünlerinin Sosyoekonomik Analizi*” adlı Yüksek Lisans Tezi kapsamında hazırlanmıştır. Formdaki sorulara vereceğiniz cevaplar, araştırmanın yürütülmesi ve sonuçlandırılması için hayati öneme sahiptir. Anketten elde edilen bilgilerin gizliliği esas olup, sadece anonim sonuçlar bilimsel amaçla yürütülen Yüksek Lisans Tezi kapsamında kullanılacaktır. Başka herhangi bir amaçla kullanılması söz konusu değildir. Ankete katılımınız ve desteğiniz için teşekkür ederiz. Tarih:/...../2017

Prof. Dr. İsmet DAŞDEMİR
Danışman

Tuğba SÖĞÜT
YL Öğrencisi

I. Genel Bilgiler

1. Firma Adı:
2. Firma Yeri:.....
3. Kuruluş Yılı:
4. Çalışan Sayısı (Firma sahibi dahil): Erkek, Bayan
5. Firma Sahibinin Yaşı:, Cinsiyeti:Eğitim Durumu:.....
6. Bartın’da ormanlardan elde edilen ve sattığınız en önemli ürünler (ODOÜ’ler) nelerdir? (En çoktan en aza doğru sıralayınız):
7. ODOÜ’ler hakkındaki bilgileri nasıl öğreniyorsunuz?
a) Kitaplar b) TV-İnternet c) Satıcılardan d) Aileden e) Diğer.....
8. ODOÜ’lerin toplanması, işlenmesi ve satımıyla ilgili hukuki (yasalar) durum hakkında bilginiz var mı?
a) Hayır b) Az c) Orta düzeyde d) Çok e) Çok Fazla
9. İşletmenizin herhangi bir resmi kurum tarafından denetimi yapılıyor mu?
a) Evet (eğer evet ise kurumun adı nedir?).....
b) Hayır
10. Ürünlerinizi nasıl temin ediyorsunuz/satın alıyorsunuz?
a) Ayıklanmış
b) Kurutulmuş
c) Öğütülmüş
d) Paketlenmiş
e) Hiçbir işlem yapılmamış halde
11. Sattığınız bitki çeşidi sayısı:.....
12. Sattığınız bitki çeşitlerinden kaç tanesi Bartın ili ormanlarından temin ediliyor:.....
13. Sattığınız ODOÜ’lerin fiyatını nasıl belirliyorsunuz?.....
.....
.....
.....

II. Odun Dışı Orman Ürünleri (ODOÜ) Hakkında Bilgiler (Bartın ilinde orman alanlarından üretilen ve sizin sattığınız ürünlere ilişkin üretim, pazarlama ve diğer bilgiler)

Bartın'da ormanlardan elde edilen ve satılan ODOÜ'ler (Öncelik sırası veriniz)		Ürünleri kimler satın alıyor? (hastalar, sağlık personeli, kafe sahipleri, şehirliler, köylüler, herkes)	Müşterilerin ürünleri satın alma veya kullanma amacı nedir? (tedavi, sağlıklı beslenme, güzellik, kozmetik, lezzetlendirici)	Yetiştigi ve temin edildiği bölge, köy, mevki	Ürünleri toplama veya hasat mevsimi	Ürünleri toplama veya hasat işlerinde kimler çalışır? (köydeki aile bireylerinin tümü, kadınlar, çocuklar, kiralık işçiler, imece usulü)	Ürünlerin üretim veya hasat yöntemi (makineli üretim, merdiven, bıçak vb. basit araçlarla kesme, biçme, toplama)	Ürünleri müşterilere satmadan önce bir işlem uyguluyor musunuz (hiç bir şey, temizleme, kurutma, öğütme, paketlenme, depolama, etiketlenme)	En fazla satılan mevsim	Yıllık satış miktarı (kg, ton vb.)	Köylüye veya aracıya ödediğiniz bedel)	Birim satış fiyat (TL/kg vb.)
No	Adı											
1												
2												
3												
4												
5												
6												
7												
8												

III. Sorunlar ve Öneriler

1. ODOÜ'lerin temin edilmesinde ve satışında yaşadığınız en önemli sorunlar nelerdir?

.....

.....

.....

.....

.....

2. ODOÜ'lerin üretilmesi ve pazarlanması süreçlerinin iyileştirilmesine yönelik önerileriniz nelerdir?

.....

.....

.....

.....

.....

İşbirliğinize, yardımlarınıza/katkılarınıza ve emeğinize teşekkür ederiz.

Ek-3: ORMAN İŞLETMESİ YÖNETİCİLERİ İÇİN GÖRÜŞME FORMU

Bu form Bartın Üniversitesi, Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü, Ormancılık Ekonomisi Anabilim Dalında yürütülen “*Bartın İlinde Odun Dışı Orman Ürünlerinin Sosyoekonomik Analizi*” adlı Yüksek Lisans Tezi kapsamında hazırlanmıştır. Formdaki sorulara vereceğiniz cevaplar, araştırmanın yürütülmesi ve sonuçlandırılması için hayati öneme sahiptir. Elde edilen bilgilerin gizliliği esas olup, sadece anonim sonuçlar bilimsel amaçla yürütülen Yüksek Lisans Tezi kapsamında kullanılacaktır. Başka herhangi bir amaçla kullanılması söz konusu değildir. Görüşmeye katılımınız ve desteğiniz için teşekkür ederiz. Tarih:/...../2017

Prof. Dr. İsmet DAŞDEMİR
Danışman

Tuğba SÖĞÜT
YL Öğrencisi

I. Genel Bilgiler

1. Orman İşletme Müdürlüğü:.....
2. Göreviniz:.....
3. Toplam hizmet süreniz:.....
4. Kaç yıldır bu görevdesiniz:.....
5. Çalıştığınız bölgede orman köyü (31. ve 32. Madde) sayısı:
6. Çalıştığınız bölgede orman köylüsü sayısı:.....

II. Odun Dışı Orman Ürünleri (ODOÜ) Hakkında Bilgiler

1. Çalıştığınız bölgede ormanlardan elde edilen ve bir değere sahip olan en önemli ODOÜ’ler nelerdir? (En çoktan en aza doğru sıralayınız):
.....
.....

2. Bölgenizdeki ODOÜ’lerin potansiyeli yeterince değerlendiriliyor mu?

a) Evet b) Hayır (neden)
.....

3. ODOÜ üretimi yapılacak *bölgeler* ve ODOÜ’leri toplayacak *kişiler* nasıl belirleniyor?.....
.....
.....

4. Sizce ODOÜ üretim ve pazarlama süreci nasıl işlemektedir? ve bu süreçte kimler/hangi aktörler yer almaktadır?
.....
.....
.....
.....

5. Sizce ODOÜ’nde pazar satış fiyat nasıl hesaplanıyor ve kim tarafından belirleniyor?
.....
.....
.....

6. En önemli ODOÜ'ler hakkında detaylı bilgiler (En çoktan en aza doğru sıralayınız)

Ormanlardan elde edilen en önemli ODOÜ'ler (Öncelik sırası veriniz)		Yetiştigi ve temin edildiği bölge, köy, mevki	Alanı veya miktarı (varsa amenajman planına göre)	Eylem veya işletim planı var-yok	Tarife bedeli	Ürünleri kimler topluyor veya hasat ediyor (köydeki aile bireylerinin tümü, kadınlar, çocuklar, kiralık işçiler, imece usulü)	Ürünleri toplama veya hasat mevsimi ne zaman?	Ürünleri toplama ve kullanma amacı nedir? (tedavi, beslenme, satmak)	Üretim veya hasat yöntemi nedir? (makinalı üretim, merdiven, bıçak vb. basit araçlarla kesme, biçme, toplama)	Yıllık üretim miktar (Şeflik veya müdürlük)	İşletmenin sağladığı yıllık gelir (Müdürlük olarak)
No	Adı										
1											
2											
3											
5											
6											
7											
8											

7. ODOÜ'lerin toplanması ve pazarlanması sürecini denetliyor musunuz?

a) Evet b) Hayır (neden).....

8. ODOÜ'lerin toplanmasına izin verilmesi konusunda hukuki veya idari bir sorun var mı?

a) Hayır b) Evet (ne tür sorunlar yaşanıyor).....

9. ODOÜ'lerin ormandan toplanması konusunda köylüler arasında sorunlar yaşanıyor mu?

a) Hayır b) Evet (ne tür sorunlar yaşanıyor).....

10. ODOÜ üretimi nedeniyle köylüler ile aracılar veya toptancılar arasında anlaşmazlıklar yaşanıyor mu?

a) Hayır b) Evet (ne tür sorunlar yaşanıyor).....

11. ODOÜ'lerin üretim sürecinde gerçekleşebilecek ihlallere karşılık herhangi bir cezai yaptırım uygulanıyor mu?

a) Hayır b) Evet (ne tür yaptırım uygulanıyor).....

12. ODOÜ'lerin orman-köy ilişkileri, istihdam, göçü önleme ve kırsal kalkınma üzerindeki etkileri nasıldır?

ODOÜ'lerin	Hiç (1)	Az (2)	Orta (3)	Fazla (4)	Tam (5)
1.Orman-köylü ilişkilerini iyileştirmeye katkısı					
2.Köyden kente göçü önlemeye etkisi					
3.İstihdama etkisi					
4.Kırsal kalkınmayı desteklemeye etkisi					

III. Sorunlar ve Öneriler

1. ODOÜ'lerin toplanması ve pazarlanması sürecinde yaşanan en önemli sorunlar nelerdir?

.....
.....
.....
.....

2. ODOÜ'lerin üretilmesi ve pazarlanması süreçlerinin iyileştirilmesi, orman-köy ilişkileri, istihdam, göçü önleme ve kırsal kalkınma üzerindeki etkilerinin artırılması için önerileriniz nelerdir?.....

.....
.....
.....
.....
.....

İşbirliğinize, yardımlarınıza/katkılarınıza ve emeğinize teşekkür ederiz.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Tuğba ÇAKMAKLI
Doğum Yeri Ve Tarihi : Yüreğir / 08.12.1993

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Bartın Üniversitesi
Yüksek Lisans Öğrenimi : Bartın Üniversitesi
Bildiği Yabancı Diller :
Bilimsel Faaliyet/Yayınlar : Bartın İlinde Odun Dışı Orman Ürünlerinin Kırsal
Kalkınmaya Etkileri
Aldığı Ödüller :

İş Deneyimi

Stajlar : Bartın Orman İşletme Müdürlüğü
Projeler ve Kurs Belgeleri :
Çalıştığı Kurumlar : Bartın Orman İşletme Müdürlüğü

İletişim

E-Posta Adresi : tuba-199301@hotmail.com

Tarih : 11/06/2019 (Tez Savunma Tarihi)